

Keszeli Sándor:

**Evangelizáció, katekézis, katekéta –
fogalmi tisztázások a Katekézis Általános Direktóriuma
és a Magyar Kateketikai Direktorium fényében**

Bevezetés

A világegyház minden korban, szocio-kulturális, vallási és politikai helyzetben kereste és keresi az adott kor új és régi kihívásainak megfelelően azt, hogy mit és hogyan kellene tennie. Az elmúlt évtizedekben az egyház figyelmének kitüntetett tárgya volt (és ma is az) az evangelizáció, ezen belül pedig a katekézis, az új generációk hitre és hitbeli nevelése. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint az evangelizációval és katekézissel kapcsolatban mind az egyetemes, mind pedig számos nemzeti egyház szintjén megjelent dokumentumok sorozata az evangelizációról és a katekézistről, ezek természetéről, céljairól, módszereiről, szervezéséről, felelőseiről stb.

Az 1997-ben megjelent Katekézis Általános Direktóriuma (KÁD) az az egyetemes egyházi szintű, katekézissel kapcsolatos dokumentum, amely a mai napig megjelent, katekézistről szóló dokumentumok sorát zárja. Ez a direktorium egy - a katekézis természetét, céljait, más egyházi feladatkörökkel kapcsolatos viszonyát érintő - hosszú fejlődési folyamat gyümölcseinek is tekinthető.

A magyar katolikus egyház Országos Hitoktatási Bizottsága a KÁD szellemét, katekézis-konceptióját követve, és annak irányelveit a magyar viszonyokra alkalmazva kiadta 2000-ben a Magyar Kateketikai Direktoriumot (MKD). Ez a dokumentum lényeges elveket fektet le, irányt szab a katekézistről gondolkodók számára éppúgy, mint a gyakorlati megvalósításban fáradozóknak. A direktorium elveinek ismerete és sajátját tétele szolgáltatja a szükséges alapot ahhoz, hogy a katekézissel kapcsolatban egy nyelvet (szemléletet) beszéljenek azok, akik ezen a téren végzik szolgálatukat. Továbbá ez az a dokumentum, amely viszonyítási pontot jelent a meglévő szemlélet és gyakorlat újragondolásához, valamint a konkrét tennivalók felismeréséhez.

Minden katekézistről vallott elképzeléshez szorosan hozzátartozik egy katekéta-konceptió („Ha ez és ez a katekézis, akkor mi a szerepe ebben a katekétának?”), evvel együtt az ő képzésükről szóló koncepció is. A katekézis jellege megkívánja a katekéta bizonyos jellemvonásainak összességét - hiszen ezek nélkül csorbát szenvedne -, és azt is, hogy ezek a vonások, képességek képzésük során fejlődjenek.

Mind a KÁD, mind pedig az MKD viszonylag új dokumentumoknak számítanak. Később jelentek meg, mint a '89-90-es politikai fordulatot követően hazánkban több helyen is, sok esetben nagy áldozatok árán megindult, hasonlóképpen frissnek mondható katekéta-képzések. Evvel a ténnyel függ össze tanulmányom célja is: az említett direktoriumok szemléletének fényében a katekézissel kapcsolatos főbb fogalmak tisztázása, majd néhány, gyakorlatot érintő következmény megállapítása.

A direktoriumok javarészt irányelveket fogalmaznak meg. Ezek fényében lehetséges (és szükséges is), hogy felülvizsgáljuk a bennünk élő, és a gyakorlatban is megvalósított elképzeléseket a katekézistről, evangelizációról stb. avégett, hogy felismerhessük: milyen, eddig talán nem is tudatosított, gyümölcsöző elveket követtünk?, min lenne érdemes változtatni?, esetleg miben kellene egészen új utakat járni, kitágítva horizontunkat, akár a katekézis gyakorlatát, vagy a katekéták képzését illetően is?

Égészen konkrétan a következő fogalmakat fogom tárgyalni: 1) „evangelizáció”, evvel szoros összefüggésben az „új evangelizáció”, „preevangelizáció”; 2) „katekézis” és evvel

kapcsolatban a „prekatekézis”, „hittan”, „iskolai vallásoktatás”; 3) majd végezetül a „katekéta” és vele kapcsolatban az „iskolai vallástanár”.

Evangelizáció

A II. Vatikáni zsinatot követő hivatalos, egyetemes megnyilatkozások közül több is foglalkozik részletesen az evangelizáció folyamatával, természetével, tényezőivel. Ezek közül alapvető az *Evangelii nuntiandi* (1975) VI. Pál pápától, emellett az evangelizáció folyamatával egy-egy sajátos szemszögből foglalkoznak az alábbiak: II. János Pál pápától a *Catechesi tradendae* (1979), a *Familiaris Consortio* (1980), a *Christifideles laici* (1988), és a *Redemptoris missio* (1990), valamint az egyház megújult, evangelizációs szemléletét a katekézisben érvényre juttatni kívánó *Katekézis Általános Direktóriuma* (1997) a Klérus Kongregációtól.

Az „evangelizáció” fogalma a zsinatot követő időszakban az egyház érdeklődésének középpontjába került. Erre utal az előbb felsorolt, a kérdéssel kapcsolatban született hivatalos dokumentumok sora. Az 1974-es Püspöki Szinódus különösen jelentős volt ebben a tekintetben, hiszen központi témája a jelen körülmények közötti evangelizáció volt. A Szinódus eredményei alapján készült el VI. Pál *Evangelii nuntiandi* kezdetű apostoli buzdítása, melyet az evangelizáció „magna carta”-jának is nevezhetünk a mai időkre. A '80-as évektől kezdett elterjedni az „új evangelizáció” fogalma, különösen az európai és észak-amerikai vallási helyzet alapján.

Az, hogy az „evangelizáció” fogalma újból az egyház figyelmének a fókuszában áll, szorosan összefügg az egyház önazonosságának keresésével a jelenkori körülmények között. Míg néhány évtizeddel ezelőttig is az evangelizációt távoli, kimondottan missziós területeken végzendő feladatnak tekintették, ahol a keresztyénséget nem ismerő pogányokat kellene a hitre és a keresztyén életre elvezetni, addig az egyház mai felfogásában úgy tekint az evangelizációra, mint lényegi küldetésére. Ezzel kapcsolatban az alábbiakat olvashatjuk VI. Pál apostoli buzdításában (EN14): „*Ami pedig minket magunkat illet, nagy örömeinkre és vigasztalásunkra szolgált, amikor az 1974. októberi Püspöki Szinodus végén ezt a nyilatkozatot hallhattuk: 'Ismételten is hangsúlyozni akarjuk, hogy az Egyháznak első és magától értetődő feladata hirdetni az evangéliumot minden ember felé'. Ezt a hivatást, ezt a küldetést a mai társadalmi átalakulások is égetően sürgetik. Az evangelizálás tehát az Egyház különleges isteni ajándéka és hivatása; benne maga az egyház tükröződik vissza.*”

Érdemes elidőzni annál a ténynél, hogy a szóban forgó fogalmat több értelemben is használják maguk a hivatalos egyházi dokumentumok is. Ennek alapján a fogalom szorosabb, tágabb és átfogó értelméről beszélhetünk.

Az evangelizáció szűkebb értelmezése

Legszűkebb, és a szó legeredetibb, újszövetségi értelmében az evangelizáció fogalma az evangélium hirdetését jelenti a nem hívőknek, hogy a hitre jussanak és megtérjenek; vagyis a missziós vagy első igehirdetésre, az első evangelizációra vonatkozik. Ebbe beletartozik minden tevékenység, ami az evangéliumi üzenettel történő kifejezett találkozást előkészíti, azt megvalósítja, és segíti a hit és a megtérés megszületését. Ebben az értelemben a keresztyénnyé válás első, alapvető lépését jelenti. (Bár sokszor szinonimaként használjuk az „első igehirdetés” és az „első evangelizáció” kifejezéseket, az első az evangéliumi örömhír szóbeli hirdetésére vonatkozik, míg a második mindazon tevékenységekre, amelyek az evangéliummal való találkozást előkészítik és megvalósítják., vagyis az elsőt is magába foglaló tágabb tevékenységet jelöl.)

Az alábbi négy pontban foglalhatjuk össze az első evangelizáció céljait a keresztyén közösség oldaláról nézve: 1) megteremteni a lehetőséget a Jézus Krisztussal és

evangéliumával történő találkozásra olyan fórumok biztosításán keresztül, ahol a nem hívő megtapasztalhatja az élő kereszténységet; 2) megismertetni mindazt, amit az evangélium felkínál az ember számára, és amit kér az embertől; 3) meghívni a megtérésre és az evangélium szerinti életre; 4) lehetőség szerint elkísérni az érdekelt személyeket azon az úton, amely során életük alapjaiban megváltozik.

Az első evangelizáció szakaszaira, és tartalmára vonatkozóan az alábbi megállapításokat tehetjük. Az említett négy cél megvalósulása a nem keresztény emberben kétszintű változást eredményezhet, amelyek az első evangelizáció két szakaszát is jelzik. Az elsőben (kezdeti evangelizáció) az egyetlen, élő Istenben való hit alakul ki. Ennek során az emberben fölébred a vágy annak megismerésére, hogy mi akar lenni Isten az ember életében, és hogy mit kell tennie az embernek ahhoz, hogy része legyen az Istentől felkínált életben, az üdvösségben. A második szakaszban (az Örömhír kifejezett hirdetése) az ember dönt, hogy akar-e vagy sem az evangélium szerint, keresztényként élni.

A hangsúly tehát ebben a folyamatban nem a hitismeretek részletes megismerésén van, hanem a személyes, benső hozzáállás változásán, a hit aktusának kialakulásán.

Az első evangelizáció folyamata sokkal kevésbé mondható szervezettnek, mint a szisztematikus katekézis. Mindemellett létezik egy elemi struktúrája, amely azonban nem egy sajátos célzatú tanítási program elemeit jelenti, hanem a nem keresztény emberrel való párbeszéd, találkozás, együttes haladás, keresés főbb szempontjait annak érdekében, hogy eljusson a hitre, és a keresztény életforma melletti döntésre.

Az első evangelizáció első szakaszának (előkészítő szakasz) több eleme is létezik. Ezen tényezők mindegyike fontos, de a konkrét személy meggyőzésétől, hitbeli állapotától függ, hogy melyiknek van éppen nagyobb jelentősége. Az alábbi felsorolás nem jelent sem fontossági sorrendet az elemek között, sem pedig merev logikai sorrendet, annak ellenére, hogy közöttük valamiféle egymásra épülés megállapítható. Ezen tényezők között, főbb vonalaikban, a következőket sorolhatjuk fel:

1. Személyes kapcsolat meggyőződéses keresztényekkel. Az evangelizáció elkötelezett keresztényekkel való személyes kapcsolatokon alapul, amelyeket az érdek nélküli, egyenlőségen alapuló, kölcsönös odafordulás jellemez. Elsősorban olyan keresztényekről van szó, akiknek életében az evangélium irányelvei a mérvadóak. Ha valaki megismer, és tartósan kapcsolatban van ilyen hívővel, akkor benne élő, valóságos, látható módon megtapasztalja a krisztusi életformát. Az ilyen ismeretségnak természetes velejárója, hogy az emberben felmerülnek a keresztény életforma radikalitásának háttérére rákérdező kérdések. Mindaz, ami ezeket a kérdéseket szüli, együttesen hívható „a megélt evangélium tanúságtételének”.

Ez a kapcsolat azonban nem marad meg pusztán emberi szinten: szükséges, hogy a keresztény embert (katekétát, prédikátort stb.) úgy is elfogadják, mint akinek Istentől kapott küldetése van, vagyis mint aki egy tőle függetlenül is létező üzenet hordozója, közvetítője.

Ez a kapcsolat nem pusztán a személy-személy szintjét jelenti, hanem a személy-közösség viszonyában is fontos, hogy megvalósuljon. A keresztény életforma jel, amely a közösségen belül és kifelé megélt kapcsolatok minőségében rajzolódik ki legerőteljesebben. A kereszténységgel való találkozás nélkülözhetetlen eleme a keresztény közösség – egyes megnyilvánulási formáinak - életébe történő bepillantás, továbbá a „kifelé” szolgáló közösséggel történő találkozás.

Mindez – mind az egyéni, mind pedig a közösségi szintű tapasztalat – alapvető fontosságú ahhoz, hogy világossá váljon a kereszténységgel ismerkedő számára a hit élhető és emberkitaljesítő ereje.

2. Felszabadító és gyógyító tapasztalat. Az előbb említett élettel való tanúságtételben és személyes kapcsolatból származó tapasztalatban helye kell, hogy legyen az összefoglalóan „felszabadítónak és gyógyítónak” nevezhető tapasztalatoknak ahhoz, hogy teljesebben az

evangelizációt szolgálja. A meggyőződéses keresztény emberrel való kapcsolatból származik ez a „gyógyítás-élmény”. Az evangelizációnak ez a tényezője több elemet is magában rejt.

Az Örömhír továbbadása feltételez egy sajátos közelítési és látásmódot: hitet a másik emberben lévő jóban, bizalmat kibontakozásának lehetőségében, abban, hogy saját maga képes fejlődésének főszereplője lenni. Az ember érzékeli, hogy milyen szándékkal közelítenek felé, és ennek megfelelően a bizalomra általában bizalommal válaszol, feltétel nélküli elfogadásra nyitottsággal felel, leereszkedés és érdek nélküli közeledésre mer önmaga lenni, és önmaga legjobbját adni.

Pontosan ebben a hozzáállásban, pozitív, egyenlőségen alapuló kapcsolatok kiépítésében rejlik a gyógyító tapasztalat. Az evangéliumok több helyen is beszélnek arról, hogy Jézus szavai és tettei hatására a vakok látnak, a sánták járnak, a süketek hallanak. Jézus abból gyógyította ki kora embereit, amiben és amitől szenvedtek. A hazánkban élő emberek jelentős része egyrészt a magánytól, a hiteles emberi kapcsolatok hiányától szenved, másrészt pedig az evvel összefüggő elfogadás hiányától, vagyis attól, hogy nem érzik, hogy azért szeretnék őket, akik és amit képviselnek. Ennélfogva annak a megtapasztalása, hogy elfogadják őket olyannak, amilyenek; annak az érzése, hogy a javukat akarják, bíznak bennük; értékelik azt, akik és amik; érdeklődnek utánuk, a dolgaik, érzéseik, félelmeik, álmaik, gondolataik iránt; figyelmesen meghallgatják őket, és bátran kimondhatják legmélyebb önmagukat anélkül, hogy ezért elítélnék őket stb. elvezethet annak a felismerésére, hogy „Jó, értékes és szeretetreméltó ember vagyok.” Ez a felismerés gyógyít, mert segít az embernek önmagát új szemmel nézni, segít önmaga teljesebb megismerésében, valamint múltjának, hibáinak, magában hordozott sebeinek átértékelésében, feldolgozásában is.

Ez a fajta tapasztalat különösen jelentős a mai korban, amikor a vallásosság megélésében – legalábbis annak egy bizonyos szakaszában - sokaknál nagy hangsúlyt kap a személyes, gyakran kifejezetten önközpontú boldogság- és biztonságkeresés.

3. *A hamis abszolútumok, bálványok kritikája.* Az Újszövetségben is fontos mozzanata volt az evangelizációnak a bálványokkal való szakításra buzdítás. A „nagy bálványok” abszolutizálása - úgymint a földi javak, a vagyon és az evvel összefüggő élvezet- és birtoklásvágy, a hatalom, és az emberi alkotások (eszmék, technikai vívmányok, divathullámok stb.) – akadály az istenhitben meggyökerezés szempontjából. Maga a történelem az, amely megmutatja, hogy mire képes az ember, ha ezeket az értékeket abszolutizálja: a határtalan vagyonszerzés az oka például a harmadik világ embermilliói nyomorának; a féktelen hatalomszerzés áll a legtöbb háború hátterében. Az emberi alkotásokba és tervekbe vetett abszolút bizalom is sokszor megcsalta már az embert a történelem során, mert nem töltötték be a hozzájuk fűzött utópisztikus reményeket. Itt gondolhatunk a technikai haladás vívmányaira, amelyek igazából nem változtatták meg gyökerében az ember sorsát, vagy gondolhatunk magára a marxista történelemfelfogásra, és annak máig ható következményeire.

Az evangelizáció lényeges lépése, hogy az ember függetlenedni tudjon, és szakítson ezekkel a bálványokkal. Ehhez a kritika gyakorlása és a tudatos reflexió szükséges. Ezek feltételezik azt a képességet, amellyel az ember megkérdőjelezi, és ésszerű kritika alá veti azokat az értékeket, életmodelleket, ideológiai és kulturális áramlatokat, életfelfogásokat, amelyekkel nap mint nap találkozunk, amelyek folyamatosan hatnak rá, és amelyeket az esetek jelentős részében kritika nélkül elfogad.

4. *Az istenhit felülvizsgálata.* A hitre jutáshoz szükséges, hogy az ember újraértékelje, megtisztítsa az Istenről, az istenhitről, vallásos életéről, és az ezekkel kapcsolatos dolgokról vallott elképzeléseit. A helyes isten-, és kereszténységkép kialakulásának feltétele, hogy az ember kimondja és felülvizsgálja saját eddigi álláspontját Istenről, létéről, kereszténységről, egyházzal; hit és kultúra, hit és tudomány, istenhit és szabadság kapcsolatáról stb.

5. *Az emberlét mély kérdéseinek felvetése.* Az evangelizáció lényeges mozzanata az is, hogy az ember felismeri: a különféle filozófiák, ideológiai áramlatok és valláspótlékok nem adnak kielégítő választ az ember égető létkérdéseire. Amennyiben az ember mélyen szembesül létének korlátaival és végső értelmének keresésével, annyiban várható, hogy vágyja, várja Istentől a megoldást, és fogékony legyen a keresztény üzenet valódi jelentőségének felismerésére. Ameddig nincs meg ez a fajta nyitottság, addig a keresztény örömhír nem talál megfelelő talajra.

6. *Elköteleződés mások szolgálatára.* Amikor az ember másokért, egy jó ügy érdekében, önös érdekeit, szándékait félretéve elkötelezi magát, akkor a keresztény szemlélet szerint az élet értelmével kapcsolatos tapasztalatra tesz szert. Az adás, ajándékozás, önmagunkról történő lemondás tapasztalatáról van szó.

Többen hangsúlyozzák, hogy a mai korban, amikor a fiatalok jelentős része, és tulajdonképpen a felnőtt társadalom nem kis hányada is az élet értelmének keresésétől szenved, egzisztenciális űrt él át, az önközpontúságból kilépés, a másokért vállalt szolgálat megtapasztalása segít a megoldás megtalálásában, és evvel együtt az evangélium termékeny befogadását is nagy mértékben elősegíti.

Az első evangelizáció második szakaszának (Krisztus kifejezett hirdetése) témái lényegét tekintve ugyanazok, amelyek az újszövetségi első igehirdetés elemei is voltak. Ezek pedig a következők: 1) Jézus Krisztus a Megváltó, akiről az ószövetségi iratok is jövendöltek. 2) Isten föltámasztotta őt a halálból. 3) Ő elvezeti az embert az igazi szabadságra, és az örök életre. 4) A Szentlélek vezeti mindazokat, akik hisznek Krisztusban. Amint láthatjuk, itt lényegében a Credo tematikájának elemi, egyszerű bemutatásáról van szó. Ez lesz az, amivel - a kereszténység melletti döntést követően - a katekumenátus folyamatában, illetve más szisztematikus katekézisben részletesebben ismerkedhet meg az ember.

Az első evangelizáció második szakaszával kapcsolatban érdemes néhány alapvető módszertani útmutatást is figyelembe vennünk. Ezek a következők: 1) A keresztény tanításnak valóban lényegi elemeit ismertetessük (pl. a Hitvallás alapján), ne az oldallagos kérdésekkel foglalkozzunk. 2) A kereszténységet vonzóan mutassuk be, azaz pozitív szemszögből (szépsége, életépítő, -gazdagító volta stb.), ne pedig a bűn, a pokol, a szenvedés hangsúlyozásával, és ne is olyan szemlélettel, amely a keresztény életforma kötelező jellegét emelné ki. 3) Jézus Krisztus személyének bemutatása álljon a középpontban, mint az emberek között jelenlévő Isten, akinek életéből, halálának és feltámadásának jelentőségéből megtudhatjuk, hogy hogyan viszonyul Isten az emberhez. 4) Fontos hangsúlyozni, hogy az ember a keresztény élet során nem pusztán saját emberi erejére támaszkodik, hiszen maga Isten Lelke az, aki segíti az úton. 5) Tartalmi szempontból fontosnak tartja annak megismertetését, hogy az ember élete Isten tervébe ágyazódik bele, része annak: Isten egy örök szeretetközösségbe hívja meg, és minden körülmények között megbocsátó és hazaváró Atyaként szereti az embert, akinek erejéből mindig újjá lehet születni. 6) Kellő komolysággal célszerű bemutatni a Jézus-követés sokszor nem könnyű voltát, hiszen ez az egész embert kívánja.

Bár ebben a második mozzanatban a Hitvallás tematikája szolgáltatja az alapot a lényegi kérdések megtárgyalásához, itt mégsem arról van szó, hogy egyszerűen ennek a szövegét kelljen megtanítani. Hiszen a cél végsősoron a megtérés, nem egyszerűen a tudás. Ennek érdekében fontos, hogy a Hitvallás tartalma olyan módon jusson el a kereszténység iránt érdeklődőhöz, hogy számára az vonzó és érthető, saját nyelvén, és élményvilágával kapcsolatba hozható legyen. Nincs szó tehát itt sem másról, mint a résztvevőhöz történő alkalmazkodásról a tartalmi hűség mellett, hogy az üzenet valóban rendeltetésének megfelelően célhoz érjen.

Itt egy olyan evangelizáció-szemléletről van szó, amelyben a nevelés, a kísérés, a fokozatosság, az egyéni ritmus figyelembevétele és tisztelete, a személyes kapcsolat minősége és az értékek megtapasztalása elengedhetetlen tényezők.

Az evangelizáció tágabb jelentései

Az evangelizáció fogalmának tágabb értelmezése két szinten lehetséges a mai egyházi szóhasználat alapján.

- A szó az előzőeknél TÁGABB JELENTÉSÉBEN magában hordozza mindazokat a tevékenységeket, amelyek részét képezik az Ige szolgálatának. Beletartozik tehát a missziós igehirdetés, a katekézis, a liturgia keretén belüli igeszolgálat, valamint a teológia művelése is.
- ÁTFOGÓ ÉRTELEM. Az 1974-es Püspöki Szinódus, valamint az *Evangelii nuntiandi* az evangelizáció fogalmát határozottan abban értelemben használja, miszerint ez megegyezik az egyház egész missziós tevékenységével, bármilyen formában is történjék az. A dokumentum 17. pontja hangsúlyozza az evangelizáció összetett voltát: „Bármilyen módon akarnók is meghatározni az evangelizálás fogalmát, minden meghatározás csupán részleges, töredékes lesz; azzal a veszéllyel jár, hogy elszegényíti, sőt megcsonkítja ennek a fogalomnak igazi gazdagságát, sokrétűségét, dinamizmusát Teljes megértésére csak úgy juthatunk el, ha sorra szemléljük külön-külön az evangelizáció valamennyi elemét.”

A 18-24. pontban pedig részletesen bemutatja az evangelizációba tartozó elemeket, vagyis az emberiség, és az emberi élet minden területének megújítását (18-19. pont), a kultúrák evangelizálását (20. pont), az élet tanúságtételét (21. pont), a kifejezett hithirdetést (22. pont), közösségi életet (23. pont). A 24. pont – az apostolkodás feladatának hangsúlyozása mellett – így foglalja össze az említett elemekre vonatkozó helyes látásmódot: „Az evangelizálás maga sokrétű tevékenység, és sok mindent foglal magába: az emberiség megújítását, tanúságtételt, kifejezett igehirdetést, benső ragaszkodást, látható csatlakozást a keresztény közösséghez, szentségi életet, apostolkodást. Ezek az egyes részelemek nagyon különbözőek, és néha úgy tűnik, hogy egymással ellentétesek. Mégis egymást kiegészítik és teljessé teszik. Ezért sohasem ajánlatos egyiket a másiktól teljesen elszigetelve tárgyalni. Az utolsó Püspöki Szinódus érdeme, hogy megkísérelte ezt az összefogó szemléletet az egyes részek túlhangsúlyozása helyett. Csak így érthetjük meg az egyház evangelizációs munkáját.”

Az előzőek értelmében elmondhatjuk tehát, hogy az evangelizáció magában foglal minden egyházi tevékenységet, amennyiben azok Isten országának örömhírét hirdetik és tanúsítják. ALBERICH E. a szó bibliai jelentése, illetve az egyházi hagyomány alapján a fogalom alábbi meghatározását adja, a maga legtágabb értelmében: „[...] az evangelizációt úgy határozhatjuk meg, mint az evangélium hirdetése és tanúsítása az egyház részéről mindazon keresztül, amit mond, tesz és ami.”

A meghatározás jól összefoglalja, hogy itt egyfajta globális evangelizációról van szó, aminek részét képezi az egyéni és közösségi létmód, a cselekvés és a beszéd. Ennek megvalósítása egy gyökeres szemléletváltást igényel, egy újfajta mentalitást a pasztorális gyakorlatban.

Új evangelizáció

Főntebb említettem, hogy a '80-as évektől kezdve terjedt el az „új evangelizáció” kifejezés. Az utóbbi évtizedek egyházi irodalmában a kifejezésnek négyféle értelme is feltűnik. Ezek a következők: 1. Új evangelizáció, azaz felnőttek katekézise, hogy hitüket szilárd alapokra helyezték. 2. Új evangelizáció, azaz az egyháztól és/vagy a hittől eltávolodott megkereszteltek visszasegítése a hithez és az egyházba. 3. Új evangelizáció, vagyis Európa újra kereszténnyé tétele, amely együtt jár a pluralizmus, a szekularizmus, a vallási közömbösség és az ateizmus túlhaladásával. 4. Új evangelizáció, azaz „újfajta” evangelizáció.

Itt a hangsúlyt az új generációk felé történő hitátadás folyamatában az újszerűsége van, a hagyományosan megszokott koncepcióhoz képest. A nyugati világban nem lehet úgy folytatni a hit átadását, mintha egységes keresztény társadalomban élnénk. Olyan új missziós helyzetben van az egyház, amivel még nem találkozott ebben a formában a történelem során. Éppen emiatt szükséges, hogy az egész pasztorális gyakorlatot új alapokra helyezzük, aminek kulcsmotívuma a fentebb leírt, általános értelemben vett evangelizációs szemlélet.

Ha jól megvizsgáljuk az imént felsorolt négyféle elképzelést, világosan kitűnik, hogy mindegyik érdeklődésének középpontjában végső soron a Jézus Krisztusban való hit meggyökereztetése áll. Ez a cél nem új, hiszen az egységes keresztény társadalomban is – sőt, tulajdonképpen a kereszténység megszületésétől kezdve - az Ige szolgálatának különböző formái ugyanezt kívánták előmozdítani. A fogalom mai korhoz mért sajátossága éppen abban áll, hogy egy olyanfajta evangelizációs gyakorlatba - és ennek megfelelő - szemléletbe illeszkedik, amely tudomásul veszi a jelenkori történelmi helyzet másságát a múltéhoz képest (amely jelent olyan szavakkal szoktunk jellemezni, mint szekularizáció, pluuralizmus, egy keresztény alapokon álló társadalomban vallás nélkül felnövő nemzedékek kora stb.), és ennek megfelelően próbálja közölni az örök értékeket.

A negyedikként említett „új evangelizáció” fogalomértelmezés tehát egy megújult pasztorális szemléletet tükröz. A zsinat szellemiségének megfelelő, evangelizáló szellemű pasztorális gyakorlat főbb sajátosságait az alábbi klucsgondolatokban foglalhatjuk össze: a világban és a világ evangéliumi értékek általi gazdagodását szolgáló magatartás (az elzárkózottsággal szemben); evangelizációs nyitottság és párbeszédkészség a másképpen gondolkodókkal; evangelizáció minden ember kiteljesedéseért a legszegényebektől kiindulva (szakítás a javarészt az egyház berkein belül élőket érintő és kimondottan a szentségi életre koncentráló pasztorációval); közösségi egyház élő közösségekből, ahol ki-ki (pap, szerzetes, világi) sajátos hivatásának és karizmáinak megfelelően veszi ki részét a keresztény közösség életének, küldetésének egészéből; az egyház testvéri, személyes vonásának elsőbbsége intézményes jellegével szemben; nyitottság a jövőre, az új kihívásokra nézve és tetterekészség a közösen megoldandó feladatok előtt.

Preevangelizáció

A preevangelizáció szó az ötvenes-hatvanas évek elején került be az egyház pasztorális szóhasználatába. Ennek oka, hogy mind Európában, mind pedig a missziós területeken sok olyan emberrel találkoztak a keresztény közösség tagjai és a misszionáriusok, akiknél nem volt meg az a legalapvetőbb nyitottság, érdeklődés sem, ami nélkül elképzelhetetlen az evangélium kifejezett hirdetése. Ez a tény hozta felszínre annak a kifejezett evangélium-hirdetést megelőző munkának a szükségességét, amely egyfajta „talaj-előkészítést” jelent az evangélium hatékony hirdetése érdekében. Ezt az átfogó és összetett tevékenységet nevezték el preevangelizációnak. Az említett „talaj-előkészítés” a vallásos nyitottság felélesztését célozza meg, valamint az értelmi és egzisztenciális keresés és érdeklődés felkeltését a kereszténység iránt - különös tekintettel a keresztény életmódra.

Ennek a folyamatnak az elemei között a következőket sorolhatjuk fel: az emberhez nem méltó szociális körülmények enyhítése, orvoslása; az előítéletek, kereszténységről, hitről stb. vallott téves elképzelések fölszámolása (ezen belül az istenkép megtisztítása); elemi információk közlése a kereszténységről.

A preevangelizáció legalapvetőbb módszere a keresztény stílusú jelenlét. Ez magában foglalja az egyéni és közösségi tanúságtételt; a baráti, egyenlőségen alapuló viszonyt; a másik ember önmagáért való értékelését; annak elősegítését, hogy a másik felfedezze az önmagában rejlő értékeket és gazdagságot; a türelmet, bizalmat, megértést; és azt a fajta őszinte párbeszédet, amely képes megfogalmazni a másik ember nyelvén a hit és az élete, a hit és legmélyebb vágyai közötti kapcsolatot, segíteni tudja a másikat keresésében.

Az utóbbi évtizedekben egyre kevésbé találkozunk a preevangelizáció kifejezéssel. Ez valószínűleg arra vezethető vissza, hogy VI. Pál *Evangelii nuntiandi* kezdetű enciklikája az evangelizáció fogalmának jelentését olyannyira kibővítette, hogy abba beletartozik a preevangelizáció is. Ez a fogalmi változás, bővülés természetesen nem jelenti azt, hogy a preevangelizációval kapcsolatos problémák, feladatok eltűntek volna az evangélium hirdetésének útjából.

Katekézis

Ahogy a bevezető gondolatok között már jeleztem, a katekézistről vallott felfogás erőteljesen formálódott a XX. század során. A mai katekézis-koncepció a korábbiakhoz képest az alábbi lényegi, elsődleges, a kateketikai direktóriumok által is alapul vett jegyekkel jellemezhető.

1. A '74-es püspöki szinódus dokumentumával hivatalosan is megkezdődött az ún. *antropológiai fordulat* a katekézisben. Ez a kifejezés egy szemléletváltást tükröz, amelynek a keresztény nevelés, és ezen belül a katekézis érdeklődésének középpontjába nem egyszerűen az átadandó ismeretanyagot, hitletéteményt helyezi, hanem a konkrét emberre való odafigyelést, személyes hitbeli kísérést. Ez annyit jelent, hogy a katekézis tartalmának és konkrét módszereinek megválasztása a katekézisen résztvevők hitbeli érettségétől, fejlődési fokától, befogadóképességétől is függ, nem csupán az „átadandó anyagtól”. Az antropológiai fordulat éppen arra hívja fel a figyelmet, hogy a hitnevelés fókuszában a konkrét ember hite, hitállapota áll. A katekézis pedig ebből kiindulva, erre a meglévő (vagy éppen hiányzó) hitre építve próbálja segíteni a konkrét embert a fejlődésben.

Ez az alapelv fogalmazódott meg VI. Pál *Evangelii nuntiandi* kezdetű apostoli buzdításában a „kettős hűség” elveként: az evangélium hirdetése során, így a katekézisben is alkalmazkodnunk kell a résztvevők emberi, hitbeli fejlődési fokához, világához, hogy az evangélium valóban nekik, az ő életüket megvilágító üzenet lehessen, ugyanakkor ezt úgy kell tennünk, hogy a torzítatlan kinyilatkoztatással találkozassanak, vagyis, hogy a konkrét emberhez való hűséggel a kinyilatkoztatáshoz való hűség párosuljon. Csak így, ennek a kettős hűségnek a jegyében válik lehetségessé, hogy az isteni szó, mint „értünk, emberekért, ami üdvösségünkért” adott kinyilatkoztatás jusson el hozzjuk.

2. A mai katekézis másik lényegi jellemzője, hogy a korosztályi katekézisek sorában a legfontosabb helyet a *felnőttek katekézise* foglalja el. A felnőtt korosztály az, amelyre (teológiai, pasztorális, pedagógiai stb. okoknál fogva) a legtöbb figyelmet, energiát, időt kell szentelnünk, és az összes többi korosztály katekézisét ennek megfelelően, a felnőttek katekézisének fényében, és végső soron ennek az irányába kellene felépíteni.

3. A harmadik lényegi jellemző a katekézis *katekumenális jellege*. Ez a kifejezés sokmindent magában rejt. Egyrészt azt, hogy bármely korosztály katekéziséről is legyen szó, a katekézis folyamatának középpontjában a folyamatos megtérés, azaz az evangéliumi hit szerinti formálódás áll. Ez az elv nem akarja félretolni a hitismeretek elsajátításának fontosságát, mindössze megadja ennek a célját. A tudás az élet kiteljesedéséért, a krisztusivá formálódásért, az istenkapcsolat mélyüléséért van, nem más célért és nem is önmagáért.

A katekézis katekumenális jellege azt is jelenti, hogy a katekézis a keresztény életforma teljességébe, vagyis minden területébe kíván bevezetni, és abba beleygőkeresztetni. Elsőként - mondhatni alapként - a Krisztussal megélt személyes kapcsolatba, ennek velejárójaként a tudatosan, ismeretekkel is megalapozott hitéletbe; a kis- és plébániai közösségi életbe és szerepvállalásba, a liturgikus és imaéletbe, a tevékeny testvéri szeretet belülről fakadó gyakorlásába, a keresztény szellemű társadalmi és politikai elköteleződésbe, az apostolkodás különféle formáiba, egyszóval: a jelenben megélhető és megélendő krisztuskövetésbe.

A katekumenális jelleg a fokozatosság, a személyesség és a kísérés pedagógiáját is jelenti. Az „antropológiai fordulatnál” említettekkel összhangban maga a beavató szentségekben való

részesedésre felkészítő katekumenátus is - amelynek szellemében történő szentségfelkészítést maga a Magyar Katolikus Püspöki Kar is előírja – több, egymástól jól elkülöníthető, egymásra épülő lépcsőfokon, szakaszon keresztül vezeti a résztvevőket (ezek a szakaszok 1. a prekatekumenátus, 2. a szoros értelemben vett katekumenátus, 3. a megvilágosodás és 4. a misztagógia szakasza. Mindegyiknek megvan a maga fő célja, konkrétabb céljai, sajátos módszerei és tartalmi vonatkozásai.). Ennek mintájára minden egyéb katekézis-forma céljainak megfelelően a fokozatosság elvét (ami egy sajátos tervszerűség) kell, hogy kövesse.

A konkrét emberre való odafigyelés, a kísérés csakis személyes, őszinte, testvéri kapcsolatok kiépítése mellett lehetséges. Ezért a katekézisben a katekétának elsődleges feladatai közé tartozik a hiteles emberi kapcsolatok kiépítése és mélyítése, hiszen ez a személyes kísérés feltétele.

A keresztény közösség életébe történő bevezetés - mint cél - kapcsolatot feltételez a katekézisen résztvevők és maga a közösség között. A katekézis katekumenális jellegéhez szorosan hozzátartozik, hogy a katekézis közege, helye a keresztény közösség, amely alatt a kateketikai direktóriumok a kisközösségek együtteséből összeálló plébániai közösséget értik.

Anélkül, hogy mindezek után részletesen ismertetném a katekézis természetét, céljait, mibenlétét (amivel a hivatalos dokumentumok közül a *Katekézis Általános Direktóriuma*, illetve a *Magyar Kateketikai Direktórium* foglalkozik) a fogalom rövid meghatározására szorítkozom.

A katekézis fogalmának sokféle meghatározása létezik magukon a tanítóhivatali dokumentumokon belül is. Az ezekben feltüntetett jegyek alapján a katekézist az alábbiak szerint határozhatjuk meg, a dokumentumok megfogalmazásainak mintegy szintézisaként: *A katekézis az Isten szavával kapcsolatos mindennemű egyházi szolgálat, amely a hívő egyén és közösség hitének elmélyítését és érését célozza, a Jézus Krisztussal való mind teljesebb közösségbe jutás érdekében, amely közösség kifejeződik a krisztusi életforma tudatos gyakorlásában.*

A katekézisben tehát elsődlegesen Isten szavát szeretnénk közel vinni, beszédessé tenni a konkrét helyzetben élő konkrét ember számára, a fentebb említett sajátosságok figyelembe vételével.

Célszerű megtenni egy pontosítást a fogalom-meghatározással kapcsolatban, amely a katekézis és az első evangelizáció közötti kapcsolatra vonatkozik. A katekézis feltételezi a hit meglétét – ami az első evangelizáció eredménye -, ha az kezdetleges is. Vagyis a katekézis a hívőket vezeti tovább a hit elmélyítésében és megélésében. Abban az esetben viszont, ha a katekézisen résztvevők nem jutottak el a kezdeti megtérésig, a katekézis át kell, hogy vállalja az első evangelizáció feladatát, hogy elvezesse a résztvevőket a krisztusi életforma melletti döntésig. Vagyis szükség lehet arra, hogy az eredetileg „katekézisnek szánt” tevékenységünk átadja helyét az első evangelizáció, a hitébresztés folyamatának.

Prekatekézis

A prekatekézis fogalma is az 1950-es évektől kezdett elterjedni. A háttérben lévő problematikával elsőként Franciaországban és a missziós területeken kezdtek el mélyebben foglalkozni. Mindamellet, hogy a prekatekézis folyamatát sokan, sokféle szempontból írták le - ki-ki hangsúlyozva egyes vonásait személyes tapasztalatai és meglátásai alapján -, lehetséges a fogalom egységes, lényegi megközelítése. ALBERICH E. az alábbiakban fogalmazza meg a prekatekézis jelentését: *„A prekatekézis általános értelemben vett fogalma vonatkozik a pasztorális és nevelői kezdeményezések összességére, amelyek előkészítik az alanyt a konkrét értelemben vett katekézisre: olyan szükségesnek vagy megfelelőnek tartott, egymásra épülő lépések sorozatáról van szó, amely megtételével el lehet jutni a katekézishez, vagyis a keresztény üzenet kifejezett hirdetéséhez.”*

A prekatekézis igénye azért merült fel, mert a hagyományos értelemben vett katekézis sok esetben csődöt mondott. Az ötvenes évek Európájában a fiatalok jelentős része már olyan környezetben, családban nőtt fel, ami nem közvetítette számukra a keresztény szemléletet és életformát. Az elkereszténytelenedő, szekularizált környezet, a tudományos-technikai gondolkodásmód olyan mértékben formálta őket, hogy nem mutattak érdeklődést az akkori katekézis, vagyis a katekizmus igazságainak átadását célzó tanítás iránt. Hiányoztak az alapok, a szükséges motiváltság, nyitottság és érdeklődés. Ezeknek a hiánya a missziós tevékenységben is problémákat okozott.

A prekatekézis éppen ennek a hiánynak a pótlását célozta meg. Konkrétabban a céljai között a következőket említhetjük: 1) Elgördíteni az akadályokat az elől, hogy az adott személyek megnyílhassanak az élet vallásos dimenziója felé. 2) Megvetni a vallásos nyelvezet kifejlődésének alapjait, vagyis nevelni az ingyenesség, valamint a másik másságának megtapasztalására; megtanítani kritikusan reflektálni a megélt tapasztalatokra; tudatára ébreszteni az embert, hogy sorsának alakulása az ő döntéseitől is függ. 3) Segíteni felszínre jutni az élet értelmével kapcsolatos legbensőbb keresést, az önmagának való elégtelenség tudatát, amire aztán válasz lehet az evangélium. 4) Felszámolni az Istenről és az egyházzal vallott téves elképzeléseket, előítéleteket.

Amint láthatjuk, a prekatekézis célkitűzései és módszerei között sok átfedés van a preevangelizációnál, és az első evangelizációnál említettekkel. Gyakorlatilag az első evangelizáció folyamata magában foglalja az iménti értelemben leírt preevangelizációt és a prekatekézist is.

A prekatekézis kifejezés egyre kevésbé használatos az utóbbi években, hasonló okok miatt, mint a preevangelizáció, hiszen itt is már valóságos katekézis történik, ha csak részleges formában is.

Iskolai vallásoktatás, hittan, hitoktatás

Ha katekézisiről beszélünk, fontos tisztázni az „iskolai vallásoktatás”, „hittan”, „hitoktatás” fogalmak jelentését is, egyrészt azért, mert hazánkban ezek ezidáig sem a katekézissel kapcsolatos gyakorlatban, sem pedig a szóhasználatban még nem különülnek el világosan egymástól, másrészt pedig azért, mert ezen fogalmak értelmezése, és a vonatkozó tevékenységek gyakorlati megvalósítása erőteljesen meghatározzák mindazok képzését, akik ezeket a szolgálatokat végzik.

A KÁD koncepciója az iskolai vallásoktatás és a katekézis kapcsolatát illetően

A katekézis és az iskolai vallásoktatás kapcsolatát vázolja fel a KÁD a 73-75. pontig terjedő szakaszában. A KÁD koncepciója szerint az Ige szolgálatának e két módja különbözik mind természetét, mind címzettjeit, mind pedig - bizonyos értelemben - céljait illetően is. Ennek megfelelően a katekézis és az iskolai vallásoktatás nem helyezhetők egymással szembe, nem is helyettesítik egymást, hanem egymás kiegészítői.

A következőkben összefoglalom azokat a főbb szempontokat, amelyek részletesebben leírják ennek a két egyházi feladatnak a viszonyát. A leírásban a hangsúlyt az iskolai vallásoktatás sajátosságainak bemutatására helyezem, mivel a katekézis fogalmi meghatározásáról már volt szó.

Az iskolai vallásoktatás és a katekézis közötti különbség alapvetően abban áll, hogy milyen szándék áll gyökerükénél, azaz milyen célkitűzéseik vannak, ennek megfelelően milyen módszereket követnek, és hogy milyen közegben történnek.

Az iskolai vallásoktatás - mint ahogyan a kifejezés is mutatja - az iskolához mint intézményhez kötött tevékenység, ennek megfelelően illeszkedik az iskola mint oktató-nevelő közeg alapvető feladatainak végzésébe. A gyorsan változó szellemi - és az ezekkel összefüggő

politikai - áramlatok hatása miatt egyre nehezebb meghatározni a ma iskolájának célkitűzéseit. Mégis alapvetően három, nehezen elvitatható tevékenységben foglalható össze a ma iskolájának a feladata. Ezek a tanítás, vagyis a tudományos, és kulturális örökség objektív, dokumentált, ideológiától mentes átadása; a szocializáció, vagyis a társadalomba történő kritikus és tudatos beilleszkedés elősegítése; harmadrészt pedig a nevelés, vagyis az a tevékenység, amely – bizonyos mértékben magában foglalva az előző két funkciót is – az ember személyiségének kibontakozását segíti elő minden dimenziójának (beleértve a vallási is) kibontakoztatásán keresztül. Ebben a folyamatban éppen ezért az iskola a kulturális örökség minden olyan elemét fel kell, hogy kínálja a növendékeknek, amelyek az emberlét, az emberi tapasztalat problémáival, égető kérdéseivel, és az ezekre adott válaszokkal függnek össze. Mindezek miatt helye van, helye kell, hogy legyen az iskolában a vallási kérdések objektív, tudományos igényű, a résztvevők helyzetének megfelelően kimerítő tárgyalásának is a politikai és erkölcsi kérdések elemi megismerésével együtt.

A KÁD koncepciója szerinti iskolai vallásoktatás az imént említetteknek megfelelően illeszkedik az iskolai közegbe. Ennek a tevékenységnek címzettjei a tanulók – vallási meggyőződésre való tekintet nélkül -, fő célkitűzése, hogy a tanulók megismerkedjenek a vallás jelenségével, megnyilvánulási formáival, az alapvető vallási tanításokkal, a kereszténységgel mint vallással és tanításával. Mindez az iskolai közegnek megfelelően tantárgy keretében történik.

Emellett a katekézis közege a keresztény közösség (plébánia, és ezen belül a kis létszámú közösség vagy bázisközösség), résztvevői a hívők vagy a kereszténység iránt komolyan érdeklődők, alapvető célkitűzése pedig a meglévő, vagy születőben lévő hit közösségi elmélyítése, és a keresztény életforma és tanítás megismerése és megélése, ami lényegesen többet jelent az intellektuális keresésnél és gyarapodásnál.

Az iskolai vallásoktatás célkitűzései igazodnak az iskolai kereteken belül történő oktató-nevelő folyamat célkitűzéseire. Mivel az iskolában történik - tantárgyi kereteken belül -, meg kell felelnie az iskolai tanítási rendszer, struktúra követelményeinek, azaz gondosan kidolgozott tanmenettel kell rendelkeznie, tudományosan megalapozott előadásmódra kell törekednie, bele kell illeszkednie az iskola nevelési és tanítási tervébe, valamint megfelelően képzett tanárok szükségesek hozzá. Célkitűzései a következők:

1. Elegendő és részletes *információt* nyújtani a fiatalok számára a vallásról, mint jelenségről, annak gyökereiről, lényegéről, sajátos nyelvezeiről és megnyilvánulási formáiról. Ez a célkitűzés különösen jelentős a mai időkben, amikor egyes helyeken meglepő méreteket ölt a vallással kapcsolatos tudatlanság. A vallásos fiatalok számára ezek az információk lehetővé teszik, hogy tudatosabban vállalják és éljék hitüket, a keresők számára megadják a keresztény válaszokat az alapvető létkérdésekre, amelyek irányadóak lehetnek vallási útkeresésükben, a nem hívők számára pedig megadja a lehetőséget, hogy tudatosítsák álláspontjukat a vallással, vallásossággal kapcsolatban, hogy felülvizsgálják nézőpontjuk helyes vagy helytelen voltát.
2. Elősegíteni a fiatalok *formálódását, a vallás jelenségével kapcsolatos szabad döntését* amely elsősorban a következő területeket érinti: komolyan szembesülni az élet alapvető kérdéseivel, és ezeknek a problémáknak erkölcsi következményeivel; megteremteni az összhangot az emberi tudás és a vallási ismeretek között, a keresztény hit és a kultúra között; lehetővé tenni, hogy a fiatalok érett és szabad döntéseket hozzanak vallási téren.
3. Az *együttélésre és párbeszédre való nevelés* a mai összetett és vallási szempontból pluralista társadalomban a békés együttélés előmozdításának lényeges eleme.

Az iskolai vallásoktatás – az előzőleg mondottakkal összhangban – több, mint egyszerű információátadás, tudományos és világnézetileg semleges értekezés a vallásról, hiszen egyik fő célkitűzése, hogy szembesítse a fiatalokat a vallás alapvető kérdéseivel, az ezekre adott keresztény válaszokkal, azaz hogy tudatos és szabad vallási állásfoglalásukat előmozdítsa. Ezért tartalmi szempontból részét képezi mindaz, ami ezt elősegíti.

Az iskolai vallásoktatás egyrészt nevelő szempontból közelíti meg a vallás problematikáját - a szabad vallási állásfoglalás előmozdítása érdekében -, másrészt kulturális szempontból, vagyis a vallást konkrét történelmi megnyilvánulási formáinak elemzésével mutatja be (főbb témák pl. a vallások eredete, fejlődésük; a vallás az egyén és a társadalom életében; a vallás, mint ami meghatározza az embernek a világgal való viszonyát; a vallás, mint történelemformáló erő; a kereszténység esetében a kereszténység eredete, gyökerei, szent iratai, tanításának lényege, a keresztény közösség története, liturgiája, művészeti vonatkozásai stb.). Ennek a nézőpontnak létjogosultságát az is indokolja, hogy általában a vallásokról, konkrétan pedig a kereszténységről való kulturális ismeretek hiányában nem lehet megérteni az európai, és ezen belül a magyar kultúrát sem.

Összegezve az iskolai vallásoktatás és a katekézis viszonyát azt mondhatjuk, hogy mindkettő a martyria egyházi feladatkör részét képezi, de nem vonható egyenlőségjel a célkitűzéseik közé. Az iskolai vallásoktatás továbbá olyan területnek tekinthető, amelyen keresztül nagyszámú gyermek és fiatal érhető el az egyház számára, akiket más fórumon a keresztény közösség nem tud megszólítani. Mivel az iskolai vallásoktatás egyik fő célja, hogy tudatos vallási állásfoglalásra készítse a fiatalokat, ezért jelentős első evangelizációs szerepet tölthet be az ifjúság körében úgy, hogy tiszteletben tartja az egyén vallásos meggyőződését.

Ha a két tevékenységet együtt tekintjük, a maguk komplementaritásában, akkor elmondhatjuk, hogy az iskolai vallásoktatásnak egyfajta előkészítő, bevezető szerepe van a katekézissel szemben, a katekézis bizonyos értelemben „folytatása” annak, amit a fiatal az iskolában megtanult, felismert a vallással kapcsolatban. Az iskolai vallásoktatás során megszületett, illetve megerősödött hitet a közösségi katekézisben mélyítheti el, és élheti meg a fiatal.

Az iskolai vallásoktatásnak biztosítani kell tehát azt a kulturális alapot, azokat az elemi ismereteket magáról a kereszténységről, amely nélkül a kifejezett katekézisnek nincsenek meg az alapjai. A kereszténységről való alapismeretek nélkül nem lehetséges keresztény közösségi hitéletet élni. Amennyiben a katekézisen résztvevőknél hiányoznak ezek az alapvető kulturális ismeretek – például azért, mert nem vettek részt az ilyen értelmű iskolai vallásoktatáson -, a katekézisnek be kell töltenie az iskolai vallásoktatás ilyen értelmű feladatát is, természetesen a maga keretein, adottságain belül, és a maga módszereivel, amely ezen ismeretek biztosítására vonatkozik.

Az eddig elmondottak mellett hangsúlyozni kell - amit maga a KÁD is említ a 74. pontban -, hogy az iskolai vallásoktatás konkrét arculata függ az adott ország törvényhozásától, a családi és a plébániai katekézis kapcsolatától, valamint az államok és a Püspöki Karok megegyezéseitől.

A hazai helyzet

Az eddigi magyar szóhasználatban a „hittan”, illetve a „hitoktatás” szavakkal illettük mind az iskolai kereteken belül, mind pedig a plébániai közösségben történő hitnevelést, sok esetben tekintet nélkül arra, hogy kik azok – vallási meggyőződésüket illetően -, akik ezeken részt vesznek.

Azonban a kérdéssel kapcsolatos magyar „szótár” is változik. Míg a zsinati dokumentumok, valamint az 1971-es Általános Kateketikai Direktórium, az 1975-ös Evangélium nuntiandi, az 1979-es Catechesi Tradendae magyar fordításaiban a „hitoktatás” megfelelőjeként olvashatjuk az eredeti szövegben lévő „catechesis” szót, addig az 1997-es Katekézis Általános Direktóriumának fordításában csak elvétve találkozunk már a „hitoktatás”, „hittan(óra)” szavakkal. A 2000-ben megjelent Magyar Kateketikai Direktórium a KÁD szemléletét követi. Ennek megfelelően olvashatjuk a bevezetőben: „*Jelen dokumentum a KÁD-ban megfogalmazott és megmutatkozó szemléletváltásra épül [...]. Ezért*

alkalmazza a korábban megszokott hitoktató és hittanár megnevezés helyett a tevékenységét tágabban értelmező, de a feladatát pontosabban megjelölő katekéta kifejezést.”

A „hitoktató”, „hittanár” megnevezések kritikája a „hitoktatás” és „hittan” kifejezések elégtelen voltával függ össze. Ez a kritika természetesen nem az adott szolgálatot végzők igyekezetére, áldozataira vonatkozik, hanem magára az elnevezésre, és a belőle adódó esetleges félreértésekre, gyakorlatot is érintő torzulásokra.

A „hittan”, és a „hitoktatás” szavak ugyanis egyrészt a katekézis ismeretátadó oldalára hívják fel a figyelmet, holott a katekézis a keresztény élet egészébe történő bevezetés, és az abban történő elmélyülést elősegítő folyamat, amiben nem a tudáson, hanem a Krisztus-követésen, a benső formálódáson, a megtérésen van a hangsúly. Lényegesen többről van tehát szó, mint ismeretek oktatásáról, nem tagadva, hogy ez is része a folyamatnak.

Másrészt a hit természetéből adódik, hogy nem tanítható. A katekézisnek – és tulajdonképpen minden emberi erőfeszítésnek – másodlagos, eszköz szerepe lehet csak a hit kialakulásában és fejlődésében, hiszen ez az ember benső szabadsága, és az Isten közötti, az ember legmélyében történő párbeszéd eredményeként születhet meg és alakulhat. A hit ilyen értelemben nem tanítható és nem is számonkérhető a szokásos iskolai szóhasználat értelmében. Amit a hit nevelése során tehetünk, az az, hogy megteremtjük a lehetőséget, elgördítjük az akadályokat, segítséget nyújtunk a teljes szabadságban történő párbeszéd kialakulásához.

Ahogy az MKD idézett szavai is jelzik, a szóhasználat mögött jelentésbeli eltérések is húzódnak. Míg a tanár, oktató feladatának hangsúlyos eleme a tanítás, oktatás – természetesen a nevelés mellett -, ami alapvetően egy olyan oktató-nevelő intézményben történik, mint az iskola, addig a katekéta feladatköre lényegesen bővebb, és nem ilyen jellegű intézményi kereteken belül zajlik, hanem alapvetően a keresztény közösségben. Ez a tény – a szóhasználaton kívül – felhívja a figyelmünket arra is, hogy „Hogyan és mire képezzük ki katekétáinkat?”. Nem tehető egyenlőségjel a katekézis és az iskolai - különösen a tanórai - kereteken belül történő, iskolai tanítás-jellegű tevékenység közé, ennek megfelelően a katolikus vallástanári (hittanári) és a katekétai szerep közé sem. Az eddigiek mellett már csak azon oknál fogva sem, hogy az egyház mai felfogásában a katekézis elsődlegesen a felnőtt korosztályt kell, hogy megszólítsa, esetükben pedig semmiképpen sem beszélhetünk iskolai keretokről, hanem kizárólag a keresztény közösségről, mint elsődleges keresztény formációs közegről.

Hazánkban az iskolai kereteken belül történő szisztematikus vallásos nevelésen való részvétel - az egyházi iskolák kivételével – fakultatív. Ez a gyakorlatban avval jár, hogy az önkormányzati és alapítványi iskolákban kisebb, vagy helyenként egyenesen elenyészően kicsi a „hittanra” jelentkezők száma. Ennek megfelelően - kissé leegyszerűsítve a dolgot - alapvetően kétféle helyzettel találkozhatunk iskoláinkban. Az egyik az egyházi iskolák helyzete, ahol órarendbe iktatott „hittanórán” kötelezően vesznek részt a diákok. Mivel itt általában osztálynyi gyerekről, fiatalról, 45 perces órakeretről, iskolai környezetről van szó, indokoltabb ebben az esetben a fentebb fölvezetett „iskolai vallásoktatás” végzése, ami valóban és elsősorban inkább „tanári” szerepet igényel, amely együtt jár a szaktárgy céljainak megfelelő személyi adottságok birtoklásával is. Emellett természetesen szükséges, hogy az egyházi iskolába járó gyerekeknek, fiataloknak meglegyen a lehetőségük a közösségi katekézisen való részvételre mind az iskolában, mind pedig az illetékes plébániához kapcsolódva.

A másik az önkormányzati iskolák helyzete, ahol a gyerekek egy részét szüleik küldik el a katekézisre, illetve – főleg nagyobbak esetében – mások saját elhatározásból, egyéni érdeklődésből jelentkeznek. Ekkor – a tevékenység nem kötelező, kötetlenebb és sokak esetében benső motivációból eredő jellegéből adódóan - célszerűbb a kisközösségi keretek között történő, a fenti koncepciónak megfelelő katekézis végzése, ami „katekétát” igényel,

akkor is, ha feladata a jelentkezők hitbeli érettségéből adódóan alkalmasint inkább az első evangelizáció, mint a szó szoros értelmében vett katekézis végzése lesz. Ebben az esetben azonban elmaradhatatlan, hogy a helyileg az iskolában történő katekézisen résztvevők idővel élő kapcsolatba kerüljenek az illetékes plébániával, bekapcsolódjanak annak életébe. (Amennyiben olyan helyzet adódik, hogy az önkormányzati iskolában fakultatívan látogatott foglalkozásokon a diákok egy része érettségizni is szeretne „hittanból”, értelemszerűen számukra biztosítani kell az „iskolai vallásoktatáson” való részvétel lehetőségét is.)

Katolikus iskoláinkban a katekézis és a tantárgyi keretek között történő vallásos oktatás szétválasztását, és mindkettő lehetőségének biztosítását két további érv is indokolja. Egyrészt az, hogy ezekben az iskolákban sem rendelkezik minden gyermek, fiatal megalapozott hittel, vagy hitbeli pozitív motivációval ahhoz, hogy a meglévő hitet és belső elköteleződést, szabad hitmélyítési szándékot feltételező katekézisen vegyen részt. A szó szoros értelmében vett katekézis szabad döntést kíván a résztvevőtől, ezt nem lehet kötelező jelleggel előírni, különösképpen nem kierőszakolni. Azok számára, akiben megvan a megfelelő motiváció, fontos, hogy legyen hitmélyítési lehetőségük a katekézis keretén belül. Másrészt hazánkban a „hittan” választható érettségi tárgy. Ezért ennek oktatása ugyanolyan komolyságot, tudományos elmélyedést, számonkérést igényel, mint bármely más iskolai tárgy. A katekézisnek nem célja az ilyen jellegű tudományos elmélyülés (ami persze nem jelenti azt, hogy ne lenne tudományosan megalapozott), és evvel összefüggésben a használt módszerek és technikák tekintetében is mutat eltéréseket az iskolában előkerülőkhöz képest.

A hazai viszonyok együttese, és ennek alapján a Magyar Kateketikai Direktórium is két jól elkülöníthető feladat végzésére hív minket. Ennek megfelelően pedig két jól elkülöníthető szerepről van szó: a katekéta, illetve az iskolai (vallás-)tanár szerepéről, amelyek mindegyike sajátos felkészítést, képzést igényel.

Az igeiszolgálat e két formájának, és az említett közegeknek a kapcsolatát szemlélteti a két direktórium irányelvei alapján, a hazai helyzetre vonatkoztatva a következő táblázat.

Közeg	Katolikus iskola	Önkormányzati iskola	Plébánia
Tevékenység	- iskolai vallásoktatás; - katekézis;	A résztvevők hitállapotától függően: - hitébresztés, első evangelizáció; - katekézis	a résztvevők hitállapotától függően: - hitébresztés, első evangelizáció; katekézis

Az egyes intézményes fórumok a szövegben jelzett fő feladatokkal. A katolikus iskola feladata, hogy az iskolai vallásoktatás mellett biztosítsa a katekézis lehetőségét is diákjai számára, ugyanakkor ez a katekézis olyan kell, hogy legyen, hogy elősegítse a résztvevők integrálódását az illetékes plébániaközösségekbe. Hasonlóan fontos feladat az önkormányzati iskolák keretén belüli katekézisen résztvevők kapcsolatának kiépítése a plébánia-közösségekkel.

Katekéta

A „katekéta” szónak is többszintű jelentése van, mind általános, mind pedig konkrétabb értelemben is használatos az egyházi nyelvzetben.

- ÁLTALÁNOS ÉRTELEM. Abból a megállapításból kiindulva, miszerint a katekézis az egyház egész közösségének a feladata – mivel az élet tanúságtételével és szavaival is hirdeti az evangéliumot -, a kifejezett igehirdetés és ezen belül a katekézis minden keresztyén feladata a

keresztségi küldetésből kifolyólag. Ebben az értelemben a „katekéta” fogalmába minden keresztény beletartozik.

- KONKRÉTABB JELENTÉS. A szó szorosabb értelmében beleértjük mindazokat, akik a szisztematikus katekézis végzésében működnek közre. Ezek a személyek különböző mértékű felelősséggel rendelkeznek a katekézissel kapcsolatban attól függően, hogy milyen életállapotban élnek, illetve milyen szerepet töltenek be a keresztény közösség életében. Mindenekelőtt a pápa és a püspökök a katekézis elsőszámú felelősei: a pápa az egyetemes egyház szintjén, míg a püspök saját egyházmegyéjében. A papok is betöltenek katekétai küldetést, amennyiben az általuk vezetett közösségnek lelki vezetői, koordinátorai és animátorai. A szerzetesek is hivatottak a katekézis végzésére. A keresztény házastársak - mivel gyermekeik első mesterei a hitben - nélkülözhetetlen feladatot látnak el az újabb nemzedékek felé végzett missziós küldetésben. Végül azok a világi hívek tartoznak ide, akik kimondottan a szisztematikus katekézis végzésére specializálódtak.

A mai pasztorális szóhasználatban, illetve a köznyelvben is az a tendencia mutatkozik, miszerint a „katekéta” fogalmát kizárólag a katekézis végzésére meghívott és felkészült világiakra alkalmazzák. A KÁD és az MKD is úgy beszél a szó szoros értelemben vett katekétákról, mint akik világi krisztushívők. A direktóriumok a katekézis felelőseiről szólva kiemelik mindegyik életállapottal együttjáró kateketikai feladatokat, de amikor a katekétai szolgálatra felkészítésről szólnak, elsősorban a világi katekéták képzését tárgyalják.

A „katekéta” fogalmának pontosabb meghatározását SORAVITO L. a következőképpen adja meg: *„A katekéta olyan pasztorális munkatárs, aki megfelelő fokú emberi és keresztény érettséggel, valamint pasztorális szakértelemmel rendelkezik, és aki a keresztény közösség nevében – amelyhez tartozik – a püspök vagy az általa kinevezett személy felhatalmazása alapján a címzetek egy meghatározott csoportjának szervezett és folyamatosan kibontakozó keresztény formálódását vezeti, mozdítja elő.”*

Az imént megadott definíció összhangban van azokkal az irányelvekkel - és magával a kateketikai gyakorlattal is -, melyek szerint a katekétai feladatkör sokféle kateketikai szerep betöltésére ad lehetőséget, a konkrét keresztény közösség szükségleteinek megfelelően.

A sok helyen megváltozott társadalmi és vallási helyzet, az egységes keresztény társadalmi értékrendszer fokozatos felbomlása a katekézis természetének átgondolására készítette az egyházat, ami természetesen a katekéta alakjára is hatással volt: a katekéta alakjának szerepköre, főbb vonásai módosultak az idők során, mindamellett, hogy minden kor és társadalmi, kulturális helyzet megkívánja a maga sajátos katekéta alakjait.

A katekéta szerepéről alkotott elképzelés tehát jelentős változáson ment keresztül az egyház történelme során, különösen, ami a XIX. század második felétől - és ebben is kitüntetett módon a II. Vatikáni zsinat óta - eltelt időszakot illeti. Ez a változás több szempontból is érvényes. Az egyik legjelentősebb újdonság a katekéta felkészültségére vonatkozik: míg korábban sok esetben elegendő volt a lelkesedés, a jóakarat, illetve a saját korábbi tapasztalatok együttese, esetleg csekély felkészülés ahhoz, hogy valaki ezt a szolgálatot végezhesse, addig ma ennek feltétele lett a megfelelő lelki, teológiai és módszertani felkészültség. A katekézis jelentőségének, és evvel együtt a katekéták képzésének hangsúlyozásával párhuzamosan a katekéták szolgálata szervezett, jogilag is szabályozott keretekbe illeszkedett.

- A KATEKÉTA-TÍPUSOK CSOPORTOSÍTÁSA. A katekéta szolgálata sokféle lehet, ennek megfelelően többféle katekéta-alakról is beszélhetünk. Ezek csoportosítása számos nézőpontból lehetséges. A katekéta különféle alakjait, és ennek megfelelően feladatukat csoportosíthatjuk egyrészt azon szocio-kulturális (evvel összefüggésben történelmi) és vallási helyzet alapján, amelyben szolgálatukat végzik vagy végezték. A történelem folyamán sok, egymástól nagyon eltérő környezetben teljesítették feladatukat. Ezek közül néhányat emelek ki példaként. Az ősegyház zsidó-keresztény közösségeiben a katekéták elsősorban

tanítómesterek voltak, akik a Szentírás és a hagyomány szakértőinek számítottak. Az írásokban való jártasságuknál fogva egyik legalapvetőbb szerepük az volt, hogy a közösség életének mindennapjait segítsék értelmezni a húsvéti események fényében. A görög világban a katekéta szerepe elsősorban a hitre vezetésben, és keresztény közösségek alapításában állt. Az őskeresztény kor katekumenátus intézményében a katekéta az a hitében felnőtt keresztény volt, aki kísérté a katekumeneket a keresztény életbe való bevezetés útján: a szentségek vételére történő felkészülésben, a liturgikus ünnepekbe való bekapcsolódásban, illetve a szeretetgyakorlatban. A Trienti zsinatot követően a katekéta a keresztény doktrína tanítója volt, aki magyarázta, memorizáltatta és megvédte a hit alapvető igazságait az eltérő szemléletet képviselőkkel szemben. Ma a harmadik világ országaiban eltérően körvonalazódik a katekéta alakja a helyi feladatokkal, problémákkal összhangban. Latin-Amerikában feladata elsősorban az, hogy tanítsa az embereket írni, olvasni, segítse őket tudatára ébredni annak a sokféle színben és arccal jelentkező szolgai állapotnak, amelyben élnek és amitől szenvednek, illetve megtanítsa őket saját történelmüket az evangélium fényében, hittel értelmezni, hogy evvel az értékrenddel összhangban cselekedve eljussanak az egyre teljesebb szabadságra. Afrika és Ázsia országaiban a katekéta elsősorban misszionárius, aki hitet ébreszt a nem keresztényekben, illetve keresztény közösségeket alapít és vezet, együttműködik a felszentelt személyekkel, és szükség szerint egyes feladatokban helyettesíti őket. A jelenlegi európai helyzetben a katekéta feladata sokrétű. Ezek közül a legfontosabbak a pluralista, sok szempontból elkereszténytelenedő társadalomban a hívők hitének újraalapozása, a nem hívők megszólítása, illetve élő, tanúságtevő keresztény közösségek létrehozása, animálása, vezetése, valamint helyettesítő jellegű feladatok ellátása, amelyekkel a papokat tehermentesítik.

A katekéta-alakok csoportosításának másik szempontja a katekétára bízott célcsoportok kor- illetve szociális helyzet szerinti eltérő voltán alapszik. Ennek alapján beszélhetünk óvodások, kisgyermekek, koraszerdülők, serdülők, fiatalok, felnőttek, idősek, fogyatékosok, szentségek vételére készülő stb. katekétáiról, valamint sajátos csoportokat vezetőkről, úgymint pl. jegyes-, családcsoportok, bibliaolvasó-körök, karitatív csoportok, karizmatikus csoportok stb. katekétáiról. A felsorolást a végtelenségig lehetne folytatni.

Végül pedig megkülönböztethetjük a különféle katekéta-alakokat annak alapján, hogy milyen szinten kapcsolódnak bele a katekézis végzésébe. Ebből a szempontból beszélhetünk egyrészt „alap”-katekétákról, akik egy-egy konkrét katekézis-csoport hitbeli útját vezetik, másrészt katekéták csoportjának animátorairól, akik – megfelelő kateketikai gyakorlattal, tapasztalattal rendelkezve – vezetik a katekéták csoportját a saját plébániájukon, és gondoskodnak az ő alap- és folyamatos képzésükről. Harmadrészt pedig léteznek a katekéták képzői, akiknek feladata az előző két csoportba tartozók minden területen történő képzésének biztosítása.

A katekéta identitása és feladatai

A katekéta identitása és feladatai nagymértékben függnak az egyháznak a katekézistről vallott elképzelésétől, befolyásolja továbbá az adott nemzeti egyház kateketikai terve is (ha van), amely behatárolja illetékességét az adott szocio-kulturális és vallási helyzet ismeretében. Az adott nemzeti kateketikai tervvel való szoros összefüggés ellenére fel lehet vázolni minden katekéta-típus identitásának főbb jegyeit, és az ebből adódó konkrétabb feladatokat. Ez annak köszönhető, hogy minden katekéta „katekéta-létét” egy sajátos viszonyrendszer határozza meg, amely a katekézistről vallott koncepcióból adódik. A katekétának ezek a viszonyai, kapcsolatai a következők: 1. Jézus Krisztus személyével – üzenetével – szavával; 2. a katekézis résztvevőivel, akik egy meghatározott szocio-kulturális környezetben élnek; 3. a katekézis sajátos célkitűzéseivel; 4. végül avval az egyházi közösséggel, amelyben a katekéta él, hitében mélyül, és amelyben szolgálatát teljesíti.

Ebből a kapcsolatrendszerből adódik az is, hogy identitás, feladatok és lelkiesség szorosan összefonódnak. Mégis a jobb átláthatóság kedvéért két külön egységben tárgyalom őket annak tudatában, hogy az identitás és a feladatok leírása során óhatatlanul előkerülnek olyan jegyek, amelyek a lelkiesség leírásánál is szerepelhetnének, és viszont.

A II. Vatikáni zsinatot követő időszak katekézissel foglalkozó egyetemes dokumentumainak mindegyike, és a *Magyar Kateketikai Direktórium* is beszél a katekéta identitásának főbb vonásairól. Azonban ezen dokumentumok egyike sem tárgyalja a témát kimerítő, egységes, minden részletre kiterjedő és tematikus módon. Az alábbiakban a katekéta identitása egyes területeinek leírásához első lépésben a hivatalos dokumentumok szempontjait rendszerezem, majd néhány esetben a dokumentumokon alapuló kateketikai reflexió meglátásait közlöm.

A katekéta identitását fémjelző ideális vonásokat több szempont szerint is lehetséges tárgyalni. Gyakorlati okokból én hét címszó alatt tárgyalom. Ezek a „meghívott”, a „küldött”, a „tanúságtevő”, a „próféta”, a „tanító”, a „nevelő”, és a „közösségi animátor”. Ez a hét terület, mivel a katekéta ugyanazon identitását írja le több oldalról nézve, a valóságban átfedi egymást, több közös elemet is mutat.

Ebben a leírásban ideális vonásokról van szó, tulajdonképpen a foglalkozási szerepideál (szakmai és emberi kvalitások csak megközelíthető optimumának) felvázolásáról, amely viszonyítási pontként, mintegy kritériumként szolgál - a katekéta lelkiességének leírásával együtt - a katekéták képzéséhez. Ez a leírás általános abban az értelemben, hogy minden katekéta-típusra érvényes. További részletezésre adna lehetőséget az egyes katekéta-típusok sajátos vonásainak összegyűjtése és elemzése.

1. A „MEGHÍVOTT” KATEKÉTA. A katekéta szolgálata személyes, Istentől jövő meghíváson alapul. *„Nem az ember választja, hogy katekétává akar válni, hanem az Istentől jövő hívásra válaszol”* - ahogyan az Olasz Püspöki Kar katekétaképzéssel kapcsolatos egyik alapdokumentumában, a *Formazione dei caetichisti nella comunità cristianab*an olvashatjuk.

Ez a hivatás tehát válasz Isten hívására, mint ajándékra, amelyet azért kap az ember, hogy a közösséget egy tartós szolgálat végzésével szolgálja. Éppen ezért lényeges, hogy a közösség (elsősorban a plébániai közösség) segítse felfedezni, fokozatosan kibontakoztatni, ápolni, kísérni, elmélyíteni és gyakorolni ezt a szolgálatot saját keretein belül. Elsősorban a keresztyén közösség és annak vezetői felelősek a katekétai hivatások gyarapodásáért.

Ennek a hivatásnak a személyes megszólítottság-jellege abban áll, hogy gyökerénél a feltámadt Krisztussal való személyes találkozás, állandó kapcsolat, mély istenhit áll, amely arra készíti az embert, hogy másokkal is megossza ezt a közösséget. Ennélfogva a meghívott katekétaság és a küldött egymástól szétválaszthatatlan.

2. A „KÜLDÖTT” KATEKÉTA. Isten hív erre a szolgálatra, és az egyház az, aki küld ennek betöltésére. Az egyház és illetékes felelősei lesznek azok, akik feljogosítanak ennek az állandó jellegű szolgálatnak a betöltésére.

A katekéta küldött szerepével kapcsolatban ezt olvashatjuk a KÁD 236. pontjában: *„Mivel a képzés a katekétát arra akarja alkalmassá tenni, hogy továbbadja az Evangéliumot az Egyház nevében, az egész képzésnek egyházi természete van. A katekétaképzés nem egyéb, mint segítség annak tudatosításához, hogy az Evangélium az Egyházé, és ezáltal lehet alkalmassá válni az Egyház nevében végzett evangelizálásra.*

Konkrétabban szólva képzése folyamán a katekéta közösségbe kerül az Egyház azon törekvésével, hogy mint menyasszony „sértetlenül és tisztán őrizze meg jegyese iránti hűségét” és mint „Anyá és Tanító” a teljes Evangéliumot akarja átadni úgy, hogy alkalmazza az összes kultúra, életkor és élethelyzet számára. Az Evangélium átadásának egyházi jellege áthatja az egész katekétaképzést, és sajátos jelleget kölcsönöz neki.”

A kapott küldetés, a szerves és tevékeny beilleszkedés az egyházi közösségbe, valamint a felelősségteljes és egyházhű szolgálat betöltése lesznek azok a jelek, amelyek a katekétai

szolgálat egyháziasságának élő voltát mutatják. A katekéta küldetése tehát több okból sem választható el a közösségtől.

Mindezek értelmében mondhatjuk, hogy a katekéta az egyház szószólójaként tevékenykedik, és mint ilyen, szolgálata a Krisztussal való találkozás helyének tekinthető.

3. A „TANÚSÁGTEVŐ” KATEKÉTA. A katekéta küldetését elsősorban azon keresztül teljesíti, hogy az üdvösség következetes, hiteles tanúságtevője a mindennapokban, így élete lesz az elsőszámú katekézis mások számára. Törekszik hitét és életét egységben megélni, egész személyiségének középpontjába Jézus Krisztus alakját és tanítását állítva.

A katekéta elsősorban nem tanítást, igazságokat, hanem élet- és hittapasztalatot, találkozást közvetít, amelyet a Szentírás beszél el, amelyet az egyház közössége megél, és amelyet maga a katekéta is személyesen megtapasztal. Csak úgy tudja életre kelteni másokban az evangéliumi üzenetet, ha az benne is élő valóság. Ez lesz az a személyiség mélyét irányító mag, amely még mielőtt a szóbeli tanúságtételben, igehirdetésben kifejeződne, a szavak nélküli hiteles életben válik nyilvánvalóvá. A tanúságtétel elsődlegességét az *Evangélii nuntiandi* az alábbi szavakkal hangsúlyozta (76. pont): „Gyakran ismételjük ma, hogy korunk embere szomjazza a becsületes őszinteséget. [...] Az élet tanúságtétele manapság előfeltétele az eredményes igehirdetésnek. [...] Mindenkinek azt mondjuk: evangelizálásunknak talpig keresztény életből kell sarjadnia, és növelnie kell bennünk az életszentséget, amelynek tápláléka [...] az imádság és főleg az Eucharisztia szeretete. [...] Azt várja el tőlünk a világ, hogy legyen egyszerű az életünk, legyünk imádságos lelkek, szeressük embertársainkat, főleg a kicsinyeket és szegényeket. Engedelmességet és alázatot akar látni, lemondást és áldozatkészséget. Csak a keresztény életteljességnek e jelei nyithatnak utat szavainknak a mai ember szívéhez, nélkülük szavunk üres, eredménytelen lesz.”

Az iménti szavakkal leírt tanúságtétel feltételezi, hogy a katekéta rendelkezzen szilárd emberi és hitbeli érettséggel. Mindamellet, hogy az érettséget a maga dinamikus valóságában tekintjük, mint állandó úton levést, folyamatos formálódást, legfontosabb jegyeit mégis le lehet írni.

A hivatalos egyházi dokumentumok közül a Népek Evangelizációjáért felelős Kongregáció 1993-as dokumentuma, a *Guida per is catechisti* fejti ki részletesen, hogy miben is áll az ideális katekéta-alak emberi és keresztény érettsége. Az alábbiakban a dokumentum által felvázolt emberi érettség főbb vonásait gyűjtöm össze, míg a lelki érettség jellegzetességeit a katekéta lelkiségének leírásánál közlöm.

Az emberi érettség kitüntetett jegyeit három csoportba sorolja a dokumentum. Az első a „kifejezetten emberi szféra”, amelynél az alábbi személyiségjegyeket sorolja fel címszószerűen: pszichofizikai egyensúly; testi egészség; felelősségtudat; becsületesség; dinamizmus; szakmai és családi etikusság; áldozatkészség, erős, kitartó lelkület stb.

A második, a „katekétai feladatok ellátására való alkalmasság” területénél a következő jegyeket említi: könnyedség a kapcsolatteremtésben, a különféle vallásos nézeteket vallókkal és a saját kultúrájával történő párbeszédben; kommunikációs készség; hajlandóság az együttműködésre; vezetői szerep betöltésének képessége; józan ítélőképesség; megértés; realizmus; mások megvigasztalásának képessége stb.

Végül harmadikként a „különleges helyzetekben és környezetben szükséges sajátos személyiségjegyeket” említi szintén címszavakban: békeességteremtés képessége; alkalmasság a szocio-kulturális elköteleződésre, az ember mindennemű fejlődését elősegítő kezdeményezések szervezésére, lebonyolítására; érzékenység a társadalmi, szociális igazságosság iránt stb.

Ahhoz, hogy a katekéta felelősségteljesen tudja végezni szolgálatát, szükséges, hogy megfelelő életkorral rendelkezzen, amelyben személyiségének az imént említett minden területén elért egy bizonyos fokú egyensúlyt, viszonylagos stabilitást.

A katekéta emberi érettségének alapvető vonásait DAMU P. is három terület szerint csoportosítja, amelyek az intellektuális, az érzelmi-affektív-szexuális, és a szociális területek.

a) *Intellektuális terület.* A katekétának feladata betöltéséhez rendelkeznie kell azzal a képességgel, hogy felmérje, megértse, és kritikusan értékelje azt a szocio-kulturális környezetet, amelyben a katekézis résztvevői élnek, hogy egyrészt személyes tanúságtétele, másrészt az általa vezetett katekézis minél teljesebben inkulturált lehessen. Ez a képesség a katekézis megtervezésének eredményes gyakorlásához is szükséges. Feladatának nélkülözhetetlen része, hogy képes legyen a keresztény hit életközeli szintézisére. Ez nem merül ki pusztán a hitismeretek birtoklásában, hanem ezeknek bensővé, sajátá tett, átimádkozott és saját életére vetített voltára utal.

b) *Érzelmi-affektív-szexuális terület.* Az ezen a téren érett katekéta világos ismeretekkel rendelkezik a kérdéskörrel kapcsolatban. Az ebből adódó bizonyosság lehetővé teszi, hogy támasz, tanácsadó, biztos viszonyítási pont legyen azok számára, akik a katekézisben rá vannak bízva, és a teljesebb érettség felé haladnak.

Ezt a kísérő, vezető szerepet nem tudja betölteni anélkül, hogy maga el ne érte volna az érettségnek azt a fokát, amelyen képes ellenőrzése alatt tartani benső késztetéseit, érzelmeit, szexuális indíttatásait, az esetlegesen visszatérő nehézségeit; és hogy ne lépett volna túl a tipikusan a serdülőkorra jellemző kríziseken.

c) *Szociális terület.* Az ezen a téren érett katekéta jó kommunikációs készséggel rendelkezik, képes kapcsolatokat kezdeményezni, nyitott a szűkebb és a tágabb egyházi és társadalmi közeg felé. Képes megérteni és értelmezni az egyes ember problémáit, igényeit, és alkalomadtán elébe menni ezen igények megválaszolásának. Letisztult keresztény emberképe van, amelynek következtében tiszteli minden ember egyediségét, megismételhetetlenségét, és ez a tisztelet a másikkal való viszonyulásában meg is jelenik. Megfelelő empátikus képességét gyakorolja személyes kapcsolataiban: képes nyitottan, érdek nélkül másokat meghallgatni, és bölcsen reflektálni a hallottakra. Különös figyelmet szentel kapcsolatainak érzelmi, személyek közti oldalának ápolására, vagyis a rokonszenv, az emberi melegség, a rendelkezésre állás, a másakra irányuló figyelem, a tolerancia és a bizalom mélyítésére. Teszi ezt avval a hozzáállással, amely tiszteletben tartja a másik ember benső fejlődésének egyedi ritmusát. Egyszóval olyan kommunikációs stílust él és gyakorol, amelyben kézzelfoghatóvá, tapasztalhatóvá válik az a szeretet, amely a másik ember legbensőbb értékeit felszabadítja, és előrelendíti önmaga kibontakozásának útján.

Ha jól megfigyeljük, látható hogy az imént felsorolt tulajdonságok mindegyike fejleszthető, nevelhető, ezért nélkülözhetetlen, hogy része legyen a katekéták képzésének.

4. A „PRÓFÉTA” KATEKÉTA. A katekézissel kapcsolatos egyházi dokumentumok több helyen is említik, hogy a katekétának prófétai szerepe is van, de prófétai szerepének elemeit nem fejtik ki rendszerezetten, ezek általában elszórtan találhatók meg.

A katekéta nem csupán létével hirdeti az evangéliumot, hanem szavaival is. Prófétai szerepe elsősorban abban áll, hogy értelmezi és segíti az egyént és a közösséget abban, hogy ők maguk értelmezzék a mindennapi élet eseményeit Isten szavának fényében. Eközben segíti világosan látni azokat az értékeket, amelyek összhangban vannak az evangéliummal, és azokat a problémás jelenségeket is, amelyek mind személyes, mind pedig közösségi szinten változtatásra szorulnak.

Ahhoz, hogy a katekéta be tudja tölteni ezt a kritikai, felszabadító, életet megvilágító szerepét, szükséges, hogy ő is családi viszonyban legyen magával a Szentírással, amely prófétai küldetésének kitüntetett forrása.

Elengedhetetlen továbbá, hogy szenvedélyesen szeresse az életet. Prófétai szerepének része a mindennapok emberének meghallgatása, annak a talajnak, közegnek, nyelvezetnek az ismerete, amelyet a kinyilatkoztatás új értékekkel gazdagíthat.

A katekéta, mint próféta, tudatában kell legyen annak is, hogy ő csupán közvetítője az isteni szónak, a hirdetett üzenet nem a sajátja: ő egy nála nagyobb ügy szószólója. Ez a hozzáállás a katekéta részéről azt igényli, hogy egyrészt alkalmasint bizonyos távolságot vegyen saját véleményétől, gondolkodásmódjától, másrészt avval az alázattal végezze szolgálatát, amely – saját gyengeségének és esetlenségének tudata ellenére is - bízik Isten tevékeny erejében.

5. A „TANÍTÓ” KATEKÉTA. A katekéta a katekézisben szisztematikusan segíti találkozni a résztvevőket a keresztény tanítással. Ez magában foglalja a hit alapvető kifejezéseinek közvetítését, az üdvtörténet főbb eseményeinek megismertetését, és mindazon adatokét, amelyek lehetővé teszik, hogy a katekézisen résztvevők értelmezni tudják saját életüket az evangéliumi hit fényében, hogy fel tudják benne ismerni Isten jeleit. Ennek a tanításnak a célja tehát nem pusztán a tudás gyarapítása Istenről, hitről, imádságról stb., hanem az, hogy előmozdítsa Isten jelenvalóságának, tevékenységének és állandó kommunikációjának felismerését, és az erre történő egzisztenciális választ.

A tanító szerep a keresztény tapasztalat ismeretszerző oldalát emeli ki a katekézisben. Nem szabad azonban elfeledkeznünk arról, hogy az ismeret nem éri el célját, ha nem kíséri a keresztény élet minden területét (közösségi terület; liturgikus terület; Isten szavának olvasása, életreváltása; diakonia, mint a konkrét ember közvetlen, valamint a társadalmi elköteleződésen keresztüli szolgálata) átfogó tapasztalat, amely végső soron az Istennel való közösséget mozdítja elő.

6. A „NEVELŐ” KATEKÉTA. Minden katekéta tevékenysége magában foglalja a katekézisen résztvevők teljes személyiségének kibontakoztatását. Végső soron nevelői tevékenységének célja a tanúságtevő keresztény életre elvezetés, amelynek horizontjában az ideális keresztény alakjának körvonalai állnak.

A nevelői szerep betöltése stílusában is igazodik a keresztény nevelés, és ezen belül a katekézis céljaihoz. A felnőtt módon, önállóan gondolkodni tudó keresztény alakjának nevelése evvel összhangban lévő nevelői stílust is igényel. Ez különösképpen érvényes a koraserdülőkortól kezdődően. Az ideális keresztényképnek egy sajátos nevelői hozzáállás felel meg. Ezt a személyesség, a baráti, szülői viszony, a másik ember szabadságának és érettségének tiszteletben tartása jellemzi, továbbá a kísérés az emberi és keresztény kiteljesedés felé.

A keresztény nevelő, így a katekéta szerepe is minden esetben hordoz magában bizonyos mértékű aszimmetriát: szeretné gyarapítani a rábízottakban azt a kulturális, hitbeli örökséget, amit maga is kapott, és aminek további felfedezésében ő is úton van. Ezért tudatosítania kell elsősorban saját maga számára, hogy értékeket képvisel, amelyekhez mindenekelőtt neki kell ragaszkodnia, ha hitelesen szeretné azokat közvetíteni. Ebben az egyenlőtlen viszonyban a helyes magatartást akkor képviseli, ha úgy van jelen, mint aki adni szeretne, ragaszkodik az általa képviselt értékekhez, de nyitott mindarra, ami a résztvevők felől érkezik, befogadja mindazt, ami értékes bennük: ő is hajlandó (és akar) formálódni a többiekkel keresztül. Ez azt a nyitottságot feltételezi, amely a kölcsönös nevelésnek, formálásnak az alapja. Ez különösen a felnőttek katekézisében lényeges elem, ahol a felnőttek katekétája „útítársként” van jelen, aki kiveszi részét az igazság közös kereséséből, ő maga is társként részese a megtérés folyamatának, mindamelllett, hogy ő a kitüntetett felelős az egész katekézis-csoportért.

A katekéta, mint keresztény nevelő, képes másokban az egyént igazán foglalkoztató kérdéseket is megfogalmaztatni, kimondatni, amelyek megválaszolásával az emberlétet érintő alapvető kérdések feltételéhez segít eljutni. Az igazi létkérdésekkel történő őszinte szembesülés az evangéliumi üzenet jó talajra találásának feltétele.

A katekéta szakmai kompetenciáival kapcsolatban többen első helyre teszik a hitbeli fejlődés segítésének és kísérésének, azaz a lelkivezetésnek a képességét. Ez feltételezi a hit fejlődési folyamatának, az ember benső dinamizmusainak ismeretét, valamint a konkrét

ember, emberek esetében annak megállapítását, hogy milyen ponton állnak hitükben, melyek lesznek a következő lépések fejlődésükben, és hogy melyek lesznek azok a módszerek, amelyek legalkalmasabbak ennek az egyéni és közösségi fejlődésnek az elősegítésére, kísérésére.

A másik lényeges nevelői képesség, amelyhez számos ismeret és készség elsajátítása kötődik, a csoportos, illetve közösségi alkalmakban rejlő nevelői lehetőségek kiaknázása a hit fejlődése szempontjából.

A katekéta nevelői küldetése tehát nemcsak az egyén felé szól, hanem a közösséghez is, hiszen ez az a tágabb nevelő közeg, amelyben az egyes személy megismerkedhet a keresztény életforma teljességével. Ezért a közösségi élet kibontakozásának szolgálata a hit nevelése szempontjából is elsődleges feladat.

Nevelői szerepe továbbá magában foglalja a nevelői közegek koordinálásának képességét is. Ez különösképpen a gyermekek katekézisének lényeges feladat, amikor is az ő hatékonyabb keresztény nevelésük érdekében a szülők megszólítására és a nevelési folyamatba történő bevonására is törekszik.

7. A „KÖZÖSSÉGI ANIMÁTOR” KATEKÉTA. A katekézis természetes és elsődleges közege a keresztény közösség, amely a megélt kereszténység bemutatásával az elsőszámú katekétának is tekinthető. A keresztény közösség hivatása, hogy bemutassa, láthatóvá tegye a testvéri, szolgáló, ünneplő, igehirdető és imádkozó közösség jegyeit. A közösség élete és tanúságtétele az, amely hitelessé vagy éppen hiteltelenné teszi a szóbeli igehirdetést úgy a közösség tagjai, mint a kívülállók számára. A kérdéssel kapcsolatban a katekéta szerepéhez több feladat is társul.

A katekéta feladata, hogy mind kisközösségi, mind pedig plébániai szinten munkálja az egységet és a kibontakozást. A katekézis ideális esetben csoportokban, kisközösségekben folyik. A katekéta feladata, hogy ennek a személyes kapcsolatok szövetségén alapuló csoportnak a fejlődését mind a kapcsolatok alakulása, mind pedig a hitben való elmélyülés terén vezesse.

A katekézis-csoport vezetésének lényeges eleme, hogy - a csoport fejlődését figyelembe véve - a katekéta gondoskodik arról, hogy csoportja élő kapcsolatban legyen a tágabb közösséggel és más kisközösségekkel, bekapcsolódjon a plébánia feladatainak elvégzésébe, és ünnepeibe. Mindezt a katekéta úgy tudja hatékonyan előmozdítani, ha ő maga is plébániájának aktív tagja, aki kész együttműködni a többi pasztorális munkatárssal és a közösséget vezető pappal a plébánia életének megszervezésében és lebonyolításában.

A katekéta lelkiisége

A katekéta identitásának és feladatainak leírása során világossá vált az a már sokszor és sokak által megfogalmazott igazság, miszerint a katekézis eredményessége elsősorban nem a különféle technikákon és nem is a teológia kimerítő ismeretén áll vagy bukik, hanem elsősorban a katekéták személyes elkötelezettségén, életszentségén, mindamellett, hogy a katekézis természetéből adódóan sikerességének feltétele a tárgyi tudás mellett a megfelelő módszerek kiválasztása is. Csak akkor tud valaki katekétaként másokat bevezetni a keresztény életbe, ha abban maga is úton van, folyamatosan elől jár. Nem véletlen, hogy a hivatalos egyházi megnyilatkozások a katekéták képzéséről szólva a legelső helyre teszik az emberi és lelki formálódást.

A következőkben azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy „Miben áll a katekéta lelkiisége?”; „Mi a sajátos ebben a lelkiiségben?”, és hogy „Melyek ennek a legfőbb jegyei?”

A katekéták feladatával, identitásával és lelkiiségével is foglalkozó hivatalos egyházi dokumentumok körvonalazzák azokat a legalapvetőbb jegyeket, amelyek jellemzik a katekéták spiritualitását. Az alábbi leírás alapját ezek a dokumentumok képezik. Ezt kiegészítem az evvel összhangban lévő kateketikai reflexió egyes eredményeivel, amelyek

kifejtik a dokumentumokban említett alaptulajdonságokat. Ez a leírás elegendő ahhoz, hogy világos útmutatást adjon a katekéták lelki képzésének részletes kidolgozásához. Míg az identitás és a feladatok leírása inkább a „Mit csinál a katekéta?” kérdésre ad választ, addig a lelkiség leírása a „Milyen belső hozzáállással teszi ezt?” kérdésre felel.

- ALAPVETŐ KERESZTÉNY LELKISÉG. A „lelkiség” szó legtagabb értelmében az ember egész lényére vonatkozik, mint akit Isten Lelke vezet személyiségének minden dimenziójában. A lelki, spirituális ember tehát a Lélekre figyelő ember.

A „lelkiség” szó, a „lelki emberré válni” hivatás minden keresztényre vonatkozik, hiszen a keresztségben „új teremtménnyé” válnak, akiket a Szentlélek formál, és Akinek az erejéből Jézus követésében járhatnak. A Szentháromság személyeivel való bensőséges kapcsolat a teológiai erények, a hit, remény és szeretet megélésében fejeződik ki. Ezeknek az erényeknek a megélésében áll az alapvető keresztény lelkiség, amely tehát minden keresztény számára közös. A katekéta lelkisége erre a közös alapra épül.

Ebbe a közös alapba többféle megvalósulási mód gyökerezik. A krisztusi életmodell különböző árnyalatokban megjelenő teljességét senki sem tudja egymaga kimeríteni. Mindenki részéről csak részleges, sajátos tónusú megvalósítás lehetséges – mindemellett, hogy hű marad a krisztusi életforma egészéhez -, amelyben ennek az életmodellnek bizonyos árnyalatai jobban kidomborodnak. Ezek a hangsúlyos jegyek erősen függenek az Istentől kapott karizmáktól, az egyén élettörténetétől, a személyiségtípustól, valamint attól a kulturális környezettől, amelyben él az ember. Általában ha lelkiségről van szó, az egyes szerzetesrendek, lelkiségi mozgalmak, a papság, a világi hívek, a házások stb. lelkiségét szoktuk emlegetni. A lelkiségek sokféleségében egy külön kategóriát képvisel a katekéta lelkisége.

- SPECIFIKUS LELKISÉG. Bibliai alapjai vannak, hogy specifikus katekéta lelkiségről beszélhetünk. Ha a próféták életére gondolunk, világossá válik, hogy szoros kapcsolat, mondhatni egymásra utaltság van tanúságtételük és az általuk hirdetett szavak között. Az Újszövetségben kiemelkedő szerepe van a személyes tanúságtételnek Keresztelő János, Jézus és az apostolok igehirdetésében is. Továbbá Szent Pál levelei egyidejűleg tekinthetők katekézisnek és lelki önéletrajznak, szóbeli igehirdetésnek és tanúságtételnek. Valamint a Zsidókhoz írt levél 11. fejezete (és még 12, 1) az ószövetségi alakok egész sorát vonultatja fel, akiknek hite, élete és szavaik egysége példaértékű minden kor embere számára. Ezek a példák rámutatnak arra, hogy miben is áll a katekéta lelkiségének sajátos volta. A keresztény igazság hirdetése mindenekelőtt az élet tanúságtételén keresztül történik, szóbeli hirdetésének pedig ez ad szilárd alapot. Az élettel és szóval törtrénő tanúságtétel elválaszthatatlanul összefonódnak.

Egy másik elem, amely kiemeli a katekéta lelkisége és szolgálata közötti összefonódást, azonosulást, az az Isten üdvözítő tevékenységének szentségi jellege. Az üdvösség, az ember kiteljesedése ugyanis szentségi módon bontakozik ki, az Isten és az ember közötti jeleken keresztül. Ezek a jelek konkrét embereknek köszönhetőek. Avégett, hogy ezek a szentségi jelek hitelesek legyenek, elengedhetetlen, hogy a közvetítők – jelen esetben a katekéták – állandóan törekedjenek a hirdetett értékek, bemutatott jelek és életvitelük közötti mind teljesebb összhangra.

Természetesen a hirdetett örömhírral való, katekéta módjára történő folyamatos azonosulás befolyásolja a katekéta életét, életmódját: katekétai hivatásának megfelelően él, amely Isten szavának szolgálójává teszi a keresztény közösség épülésére. Személye, életmódja és szavai is az Istennel való szentségi találkozás helyei lesznek. Egyesek szerint pontosan ebben áll a katekéta lelkiségének sajátossága.

Az iménti gondolatokból, a katekéta „létmódjának” és tevékenységének összefonódásából az következik, hogy a hatékony és eredményes katekézis végzéséhez a katekétának elsősorban lelki, azaz Lélekben élő, és Benne folyamatosan elmélyülő embernek kell lennie.

GATTI G. meghatározása a következőkben foglalja össze a katekéta sajátos lelkiségét: *"A katekéta lelkiségét úgy értsük, mint állandó dimenziót, amelyet személyisége szerves, egységes és következetes módon magában hordoz, amely vezeti és belülről élteti tevékenységét, magában foglalva a pedagógiai és módszertani döntéseket is, és amely előmozdítja hite és élete, lénye és tevékenysége közötti egységet oly' módon, hogy még átlátszóbbá és hitelesebbé teszi keresztény élettapasztalatát a közösségben."*

A katekéta, lelkiségéből adódóan, tehát életével és szavaival tanúságot tevő példás keresztény, aki viszonyítási pontot jelent közössége tagjai számára a keresztény élet útján.

A katekéta lelkiségének szerves részét képezi az életszentségre való törekvés. Mivel a katekéták alatt - a korábbi meghatározás értelmében - elsősorban az erre a szolgálatra meghívott világi híveket értjük, specifikus katekétai lelkiségük szorosan összefonódik a világi létükből adódó keresztény lelkiséggel. Ez még inkább gazdagodik akkor, ha a katekéta házasságban él, ugyanis a házastársi és családi lelkiség sajátos színnel gyarapítja a katekétai lelkületet.

A tisztán a katekétai szolgálattal összefüggő lelkiség sajátos hozzáállásban, viszonyulásban, attitűdökben fejeződik ki. Ezeket főbb vonásaiban a *Guida per i catechisti* dokumentum felosztását követve vázolom fel, mert ez tárgyalja a szóban forgó témát – a katekézis dokumentumai közül - legrészletesebben és legrendezettebben. Előbb a hivatalos megnyilatkozások kulcsgondolatait, majd - néhány helyen - a kateketikai reflexió egyéb meglátásait is közlöm.

- *Nyitottság és befogadás.* A katekéta szolgálatához való hozzáállásának lényeges eleme a Szentháromság, az egyház és a világ felé való nyitottság és befogadás készsége.

Az Istenre való nyitottság az ember hitének éltető eleme, amely végső soron élete minden részletének értelmet ad. Ez az az élő kapcsolat, amely irányt mutat a döntéseiben, személyes kapcsolatainak alakításában, amely értékrendszert biztosít, amelynek alapján képes lesz következetesen dönteni. Ez a nyitottság ugyanakkor sajátos világlátást, érzületet is jelent. Azt a benső, isteni tekintetre történő ráhangolódást, amely alapján a katekéta szerető érzülettel közeledik minden emberhez, amely segíti eljutni az igazság teljesebb ismeretére, a kiteljesedésre, az Istennel, önmagával és másokkal való közösségre. A katekéta Krisztussal történő fokozatos azonosulása során egyre teljesebben magára ölti Jézus Krisztus érzületét (Fil 2,5).

A katekéta az egyháznak élő, tevékeny tagja, amelytől küldetését kapta, és amelyet maga is épít. Számára fontos a - szűkebb és tágabb - közösséghez tartozás. Felelősnek érzi magát az egyház ügyéért, azért kész és képes is más elkötelezett keresztényekkel és a lelkipásztorokkal együtt dolgozni. Átéli az egyház misztériumát, él a sokféle kegyelmi lehetőséggel, hogy ő maga is a kegyelem közvetítőjévé váljék mások számára. Ez a nyitottság mindenekelőtt az egyházzal mint anyával szembeni gyermeki szeretetben, szolgálatban, valamint szükség szerint az egyház ügyéért való szenvedés elviselésében és az egyházi előljárók iránti testvéri engedelmségben fejeződik ki.

A katekéta azonban nem egyfajta élettől idegen lelkiséget ápol. Nyitott arra a világra, szocio-kulturális környezetre, ahol él, és amelyben Isten üdvösségszerző tervének szolgálja. Ahhoz viszont, hogy meglássa a világban Isten tevékeny jelenlétének jeleit, és azokat a nehézségeket, amelyek orvoslásában az ő szolgálatára is szükség lehet - hogy a konkrét környezetben élő konkrét ember számára lehessen az üdvösség közvetítője -, teljes mértékben benne kell élnie ebben a világban, hogy ismerje és értse. Ennek megfelelően különös figyelmet szentel a katekézisben rábízottak életére, de nemcsak pedagógiai, hanem szociális és kulturális szempontból is. Ez feltétele lesz annak, hogy az általa végzett katekézis során Isten szava mind teljesebben inkulturálódjon, hogy az evangélium a konkrét emberek benső vágyait, kultúráját a lehető legmélyebb szinten megérintse.

A világra való nyitottság magában hordozza a minden ember felé irányuló, megkülönböztetés nélküli szolgálat készségét, amelynek gyakorlása a Jó Pásztor Jézus mindenkire kiterjedő, egyetemes gondoskodásának konkrét megnyilvánulása.

- *Hitelesség és mély vallási tapasztalat.* A katekézis eredményességének elengedhetetlen feltétele, hogy a katekézisen részt vevők számára egyértelmű tapasztalat legyen, hogy a katekéta olyan valakiről beszél, akit ismer, szeret, és akivel bensőséges kapcsolatban él. A katekéta ennek megfelelően Krisztus élő misztériumát szemlélő ember (1Jn 1,1-3), valamint az evangéliumi boldogságok megélhetőségének és megélésének tanúja.

A hitelesség a rendszeres, bensőséges imaéletben, az Istennel megélt családi viszonyban gyökerezik. Ez nem lehetséges anélkül, hogy mind bensőleg, mind pedig külsőleg ne lenne rendezett a katekéta élete, vagyis hogy ne lenne egy viszonylag állandó ritmusa többek között egyéni, és közösségi imaéletének, hogy ne hagyna teret a csendnek, a szemlélődésnek, és a liturgikus és szentségi életben való részvételnek. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a világi katekétának lelkiéletét a szerzetesek módjára kellene élnie. A *Guida per is catechisti* dokumentum így nyilatkozik ezzel kapcsolatban (8. pont): „[A rendezett lelki életben] alkalmazkodni kell kinek-kinek a változatos egyéni és családi körülményekhez. Azt az ellenvetést lehetne tenni, hogy a katekéta, amennyiben világi, olyan helyzetben él, amely nem engedi meg neki, hogy lelki életét úgy rendezze be, mintha egyedül Istennek szentelte volna magát, és ennek következtében meg kell elégednie szerényebb lelki élettel. Az élet minden valós helyzetében, akár a munkában vagy a szolgálatban, mindenki, papok, szerzetesek, világiak számára lehetőség van arra, hogy teljesebb közösséget valósítson meg Istennel, és rendezett és igazi imaéletet éljen; és ezen kívül lehetősége van arra is, hogy megteremtse maga számára a csend idejét, amelyben még mélyebben elmerülhet a Láthatatlan szemlélésében. Minél igazibb és intenzívebb lesz a lelki élete, annál nyilvánvalóbb lesz tanúságtétele, és hatékonyabb tevékenysége”.

Vagyis a katekéta, mint világi keresztény éli katekéta-lelkiségét is, és ennek megfelelően az egyéni lehetőségeket figyelembe vevő rendszeres imaélet kialakítására törekszik.

Az olasz egyház kateketikai alapidokumentuma a katekéta lelkiségénél az alázatosságról és a bizalomról beszélve hangsúlyozza, hogy a katekéta tudatában van annak, hogy ingyen, nem saját érdemei miatt megváltott ember. Tudja, hogy hite ajándék, amit újra és újra egyénileg és közösségileg el kell fogadnia, ápolnia és táplálnia. Annak a felismerésnek megfelelően él, hogy szolgálata elsősorban létmódjától és nem tevékenységétől válik sikeressé.

Nem szabad megfélemednünk arról, hogy a katekéta nem a keresztény tökéletességről tesz közvetlenül tanúságot, hanem a tökéletesség felé vezető úton való járásról. Így tanúságtételének része az őszinteség, a hibák elismerése, és az újrakezdés. Emiatt a katekéta él a bűnbánat szentsége adta találkozási lehetőséggel a feltámadt, gyógyító Krisztussal, és rendszeresen megerősödik az Eukarisztia szentségének vételével.

Az ígehirdető szemlélődő volta különösen időszerű a mai, vallási szempontból is pluralista világban. Egyrészt azért fontos a mai korban a mély istenkapcsolat megélése az ígehirdető személyek részéről, mert a szekularizált és felgyorsult világban sokan elvesztik az élet spirituális oldala iránti érzékenységüket. A felénk szóló evangelizáció szempontjából nem elég egyfajta „általános tanúságtétel a hitről” (amely természetesen magában is óriási dolog), hanem szükség van olyan emberek jelenlétére is, akik Isten folyamatos keresésében élnek. Másrészt ez az időszerűség abban áll, hogy a nem keresztény vallások képviselői között sokan vannak, akik mély lelkiségre tesznek szert, de amiből sokszor hiányzik a – legalábbis kifejezett – személyesség, a személyes valójában feltárulkozó Szeretet-Istennel való kapcsolat. Az ilyen emberekkel történő párbeszéd során a keresztény ígehirdető mély, személyes isten tapasztalata nagyon komolyan hozzájárulhat a nem keresztény vallásos ember istenkeresésének gazdagodásához. Ez a szempont az európai és hazai vallásos helyzetben is különösen időszerű, hiszen jelentős tömegek keresnek valamiféle spirituális támaszt a

különböző vallási, vagy vallási jellegű mozgalmakban. A velük való párbeszéd egyik lényegi eleme annak az ígértető egész személyiségén keresztül is átsugárzó igazságnak a tudatosítása, hogy Isten nem személytelen erő, hanem személyes, megtapasztalható Valóság.

- *Missziós és evangelizációs lelkület.* A mai, vallási szempontból is sokszínű időkben szolgálatot teljesítő katekétának erőteljes missziós lelkülettel kell rendelkeznie. Ez csak belülről, az élő hitből, krisztusismeretből, mély meggyőződésből, lelkesedésből és az ezekkel párosuló bátorságból fakadhat. A katekéta missziós nyitottsága mind a hittel ismerkedők, mind pedig a hitben mélyülni vágyók számára jel, felszólítás, biztatás a további keresésre.

Az evangelizáció során végzett szolgálat hitelességének jele a kereszt szelíd hordozásának képessége is, a szeretve szenvedni tudás. Ez az, amely megkülönbözteti a hiteles ígértést az elmélettől, az életformáról szóló tanúságtételt az utópiától. A katekéta éli a keresztet, a halál és a feltámadás misztériumát minden határhelyzetben, egyéni szenvedése és korlátainak megtapasztalása során is. Teszi ezt avval a lelkülettel, amely hisz abban, hogy a szenvedésből, annak szeretetbeli elfogadásából új lehetőségek születhetnek.

- *Máriás lelkület.* A katekéta lelkülete közel áll Máriához. Számára Mária személye - mint az örömhír hirdetője is – „élő katekizmus, a katekéták anyja és modellje” (CT 73, RM 92). Mária lelkülete „anyai szeretetet” is jelent, amely a határtalan rendelkezésre állásban fejeződik ki a másik ember felé. A hűség és a másik ember hitbeli előrehaladásában az eszköz-szerep megélése ez, amely a lelki értelemben vett apaságot és anyaságot eredményezi.

A katekéta lelkisége azon oknál fogva is máriás lelkületnek tekinthető, hogy a katekéta tevékenysége is kettős irányba mutat: egyrészt befogadni Isten szavát és továbbadni azt; nyitottnak lenni felé, hagyni magát átformálni általa, és hirdetni ezt az átalakító szót; azaz tanítványnak ugyanakkor az üzenet hordozójának lenni.

Ez a lelkület magában hordozza az alázat erényének a gyakorlását is: a katekéta személyes méltatlanságának, korlátainak tudatában alázattal áll az evangélium hirdetésének feladata előtt, ugyanakkor határtalan hittel, derűvel és bizalommal is, hiszen tudja, hogy az emberi korlátok ellenére is Isten az, aki hatékonyá teszi szavát szolgálain keresztül, Ő a garancia az evangelizáció és a katekézis sikerére.

Vallástanár

Ha különbséget kell tennünk – márpedig a Katekézis Általános Direktóriuma világosan megteszi, és a Magyar Kateketikai Direktórium útmutatásai is erre készítetnek minket – katekézis és iskolai vallásoktatás között, úgy célszerű különbséget tennünk a katekéta és a vallástanár szerepe között is: ha különböznek a tevékenységek, eltérőek a hozzájuk kapcsolódó szerepek is. Ennek a szerepbeli eltérésnek a hangsúlyozása természetesen nem zárja ki annak a lehetőségét - és alkalmasint szükségességét, hogy egy és ugyanazon személy mindkét szerepet betöltse, ha a körülmények ezt megkívánják. Ebben az esetben is azonban fontos, hogy az illető világosan lássa: hol, kik között, mi a küldetése, és ennek a küldetésnek a betöltése az ő részéről milyen feladatokat, hozzáállást kíván, és milyen mozgásteret ad.

Még mielőtt a „vallástanári” szereppel kapcsolatos konkrétumokra rátérnék, néhány szót szólok a megnevezésről. A „hitoktatás” és „hittan”, valamint az ezekkel összefüggő „hitoktató” és „hittanár” kifejezések kritikájáról fentebb szóltam. A „vallástanár” kifejezés is sok félreértésre adhat okot. Felmerülhetnek bennük vele kapcsolatban olyan kifogások, mint például „Egybemossa a vallások közötti különbségeket!”, vagy „Túl általános, nem utal a konkrétumokra!” stb. Ez az elnevezés azonban – már csak a névből, valamint a vallással kapcsolatos jelenségek taníthatóságából adódóan is - jobban megfelel a Direktóriumok útmutatásai szerinti iskolai tevékenységnek.

A magyar körülmények (az egyházak jelenlétének lehetősége az önkormányzati és alapítványi iskolákban is) lehetővé teszik, hogy a „vallástanár” megnevezés elé egy-néhány, azt konkretizáló jelzőt is odategyünk, amelyek esetlegesen elvesznek az előbb említett, az elnevezéssel kapcsolatos idegenkedések, kritikák éléből. Ezek a jelzők lehetnek például a „keresztény”, „katolikus” stb. Akár illetjük jelzővel a „vallástanár” megnevezést, akár nem, mindkét esetben nélkülözhetetlen, hogy az elnevezés használatához társuljon egy elemi ismeret avval a tevékenységgel kapcsolatban, amire vonatkozik, történetesen a fentebb leírt, a Katekézis Általános Direktóriuma által felvázolt, és a Magyar Kateketikai Direktóriumba is átvett iskolai vallásoktatás koncepciója.

Ennek a koncepciónak megfelelően alakul tehát a „vallástanár” szerepköre is: tudományos és pedagógiai képzettségének köszönhetően tanít, tevékenységében igazodva az iskolai oktatás-nevelés struktúrájához. Tevékenysége azonban azzal a feltétellel éri el az egyház által szándékolt célját (megnyílás az élet vallásos dimenziója előtt, hitébresztés), ha maga a tanár is vallja, és hiszi, amit tanít, azaz meggyőződéses keresztény életet él.

Ahogy létezik a katekéta szerepét, feladatait, valamint lelkiségét megjelölő vonások összességének leírása, úgy ez lehetséges az iskolai (keresztény, katolikus, református stb.) vallástanár esetében is. A következő sorokban kitérek az iskolai vallástanári szerepet megrajzoló feladatok, az ezekkel összefüggő, szakmaiságát biztosító főbb képességek felsorolására, illetve lelkiségének főbb sajátosságaira.

A vallástanár szerepei, feladatai

Az iskolai vallástanár szerepeinek, és ezekkel kapcsolatos identitásának leírásához is alapul vehetjük a katekétánál előkerült címszavakat avval a megjegyzéssel, hogy itt a szavak kisebb-nagyobb mértékben más tartalmat jelölnek meg.

A katolikus egyház keresztény neveléssel, katekézissel, iskolai oktatással kapcsolatos dokumentumai keveset írnak a kimondottan vallási tanításban szolgálatot vállaló személy vonásairól, feladatainak konkrétumairól. A kérdéssel kapcsolatos, nem hivatalos, de az egyházi útmutatásokkal összhangban lévő reflexió viszont már részletesebb információkat szolgáltat.

Az iskolai vallástanár szerepeit, és evvel összefüggésben identitását is többen azon viszonyrendszer alapján jellemzik, amelyben szolgálatát teljesíti. Ez a viszonyrendszer három közegehez kapcsolja a szóban forgó tanárt: a keresztény közösséghez – amely kapcsolatból adódóan sajátos részletekben kirajzolódó „tanúságtevő” szerepe van -, az iskolai közösséghez – amely „tanári” szereppel ruházza fel -, harmadrészt pedig a diákokkal – amely kapcsolat a „nevelői” szerepet kívánja meg tőle. Természetesen ezek a szerepek az ő esetében is nehezen különíthetők el élesen egymástól.

- A VALLÁSTANÁR „TANÚSÁGTEVŐ”. Az iskolai vallástanár munkájának eredményessége döntő módon függ az ő tanúságtételétől. Azonban ez másképpen rajzolódik ki, mint a katekéta esetében. Az ő tanúságtétele egyrészt életvitelében, kapcsolatteremtési módjában, munkájának minőségében fejeződik ki - vagyis abban, ahogyan él, dolgozik, viszonyul -, másrészt pedig az iskolai tanításban, de itt – a katekétától eltérően - elsősorban közvetett módon. Ez a közvetett tanúságtétel azt jelenti, hogy a bibliai és a bibliai időkhez képest későbbi, az egyetemes történelem, és ezen belül az egyháztörténelem jeles személyeit – és mindazon témákat, amelyek a tárgy oktatása során előkerülnek - „beszélteti”, mutatja be, hogy elsősorban a „tények tanúskodjanak”. Ez a tanár részéről egyfajta távolságtartást feltételez, saját, személyesen megélt hitének háttérbe helyezését (de nem elrejtését, vagy mellőzését!).

Tanúságtétele továbbá megnyilvánul abban is, hogy otthonosan mozog a keresztény hagyomány ismeretében. Ez az otthonosság azonban nem pusztán az intellektuális érdeklődés gyümölcse. Istenszeretetéből eredően szereti azt, amit tanít, mert a diákok emberi, vallásos és

keresztény kibontakoztatásának lehetőségét látja benne. Az ő lelkesedése, végsősoron tárgyszeretete teremti meg annak a lehetőségét, hogy megszerettethesse a diákokkal azt, amit tanít.

Röviden fogalmazva azt is mondhatjuk, hogy az ő tanúságtétele – az életvitel mellett – a tanításban, és nem a klasszikus értelemben vett igehirdetésben fejeződik ki.

2. A VALLÁSTANÁR „TANÁR”. Az iskolai vallástanár, mint egy oktatási intézmény tanári karának tagja, fontos, hogy több képesség birtokában is legyen, amelyek lehetővé teszik számára az iskolai rendszeren belüli hatékony munkát. Ezek a főbb képességek röviden a következők: a) a mai körülmények között működő iskola általános célkitűzéseinek ismerete. b) Pedagógiai, didaktikai, tanítási/tanulási módszer(ek)re vonatkozó otthonosság az iskolai vallásoktatásban, mint tantárgyban. c) A vallásos és keresztény hagyomány korrekt, objektív, kielégítő ismerete és érthető bemutatásának képessége a tanítás során. d) A vallásos nyelvezet magabiztos és reflektált birtoklása. e) A vallás jelentőségének ismerete az emberlét szempontjából. f) Kapcsolatteremtő képesség és nagy türelem a diákokkal és a más tanárokkal megélt viszonyban. g) Kapcsolatteremtő képesség az iskolával érdekeltség szintjén kapcsolatban lévő egyéb fórumokkal, személyekkel (szülők). h) A sokféle kapcsolatrendszer biztos és nyugodt kezelése, amellyel a tanítás jár. i) Az átfogó iskolai tanítási/nevelési terv ismerete. j) Annak az ismerete, hogy mi az, amit a vallás adhat az iskolai nevelési terv megvalósításához.

3. A VALLÁSTANÁR „NEVELŐ”. Az iskolai vallástanár nemcsak tanít, hanem - mivel szolgálatát alapvetően a gyermek- és fiatal korosztály fejlődése érdekében végzi -, nevelő szerepet is betölt. Ez azonban – az előző két szerephez hasonlóan -, más árnyalatban jelenik meg a katekéta nevelői szerepéhez képest a közegnek, és célkitűzéseinek köszönhetően, amelyben szolgálatát végzi.

Ennek a nevelői szerepnek a betöltése szintén többféle kompetenciát kér a tanártól. a) Egyrészt képesnek kell lennie a nevelői tevékenység végzésére a jelenlegi kulturális (pluralista, posztmodern stb.) körülmények között. Ez mindenekelőtt avval jár, hogy tudomásul veszi a diákok és családi, kulturális hátterük – sok esetben nem kifejezetten keresztény – sokféleségét. Ugyanez alkalmasint érvényes lehet az iskola tanári karára, vagy esetleg egy részére is. b) Tudatában van annak, hogy a személy egyedisége elsőbbséget élvez a tanításban és a vallásos hivatásban is. Ezért nem az ismeretanyag átadása lesz számára az elsődleges cél, hanem a diákok formálódása. c) Képes és hajlandó a másképpen gondolkodókkal történő pártbeszédre. Ez a pluralista világ, és ennek lecsapódásaként az iskolai környezet követelménye is, amely feltétele a következő kompetenciának. d) Képes felszínre hozni, kimondatni, fejleszteni, továbbgondoltatni a diákok kérdéseit, és saját erőforrásait, képességeit.

Ha visszagondolunk az evangelizáció fogalmának leírására, feltűnhet, hogy sok közös vonás van az első evangelizáció tényezőinél elmondottak, és az iskolai vallástanár nevelői szerepének mibenléte között. Nem véletlen, hiszen az iskolai vallásoktatás, mint tantárgy – ahogyan a részletes ismertetésénél erre kitértem – evangelizációs lehetőséget is jelent, mindamelllett, hogy az iskolai közeg, és a tárgy jellegéből adódóan nem lehetséges az első evangelizáció összes tényezőjét „működésbe léptetni”, de néhányat igen.

A vallástanár főbb szerepei tehát ebben az említett három pontban foglalhatók össze. Ezeknek a szerepeknek a hangsúlyos volta természetesen nem jelenti azt, hogy az ő esetében ne lenne jelentősége a személyes elhivatottnak („meghívott”), vagy az egyház nevében történő szolgálatnak („küldött”). Ez a két jellemző nem sokban tér el a katekétánál említettektől. (Itt azért érdemesnek látom megjegyezni, hogy az iskolai keretek között szolgáló vallástanárnak a helyzete, státusa – mint „küldötté” - eltér a többi iskolai tanárétól,

hiszen bizonyos értelemben véve kettős függésben van: egyrészt az iskolavezetés/állami előírások, másrészt az egyház irányából.)

A katekétánál említett értelemben a „prófétai” szerepről a vallástanári feladatkör esetében nem beszélhetünk. Ugyanis az ott említett „prófétaság” betöltése feltételezi a résztvevők istenhitét. Ez az iskolai tárgy esetében - a fentebb leírtak szerint - nem így van.

A vallástanár „közösségi animátor” szerepe is jelentős eltéréseket mutat a katekétához képest, hiszen az ő esetében ez nem a tágabb keresztény közösség (plébáni) életének vérkeringésében lévő kis létszámú hívő, vagy kereső csoport, kisközösség krisztusi életforma teljességébe való belenövését célozza, hanem az általában nagyobb létszámú (osztály) diákokból álló csoport iskolai kereteken belüli munkájának és kapcsolatainak szervezésére vonatkozik, összhangban az iskola, mint intézmény célkitűzéseivel (amely más, mint a plébániáé). Ez a szerep azonban lényegében nem tér el a más tárgyakat oktató tanárok „közösségi animátor” szerepétől.

A vallástanár lelkiségének vonásai

A vallástanár szerepeinek leírása során már utaltam néhány személyiségvonásra, amelyek tulajdonképpen lelkiségének leírásánál is szerepelhetnének, hiszen az ő esetében is ugyanúgy, mint a katekétánál, lelkiség és feladatok, identitás szorosan összekapcsolódnak. Abból adódóan, hogy az iskolai vallásoktatás is az igeszolgálat egy sajátos formája - ha el is tér a katekézistől – a vallástanári lelkiség a katekétáéval sok közös vonást hordoz magában.

A katekétához hasonlóan a vallástanár lelkiségének jegyei is nagyban függenek attól a közegtől, viszonyrendszertől, ahol betölti küldetését, ilyen értelemben az Istennel/egyházzal, az iskolával, és a diákokkal való kapcsolatától. Az ő esetében is elmondható, hogy a tárgy sikere nagymértékben függ lelkiségétől, ha nem is tekinthető ez a siker egyedüli tényezőjének. Lelkiségének főbb vonásait a következőkben lehet összegezni.

A vallástanár akkor tudja jól betölteni iskolai szolgálatát a diákok fejlődése érdekében, ha ő maga az egyháznak tudatosan elkötelezett, hívő tagja, ha számára a keresztény értékrendszer, és az ezt közvetítő közösség alapvető viszonyítási pont. Ez azért is fontos, mert az iskolai közegben mind a diákok, mind pedig a tanártársak felé kitüntetett módon felelős a kereszténységről, és annak hitelességéről alkotott képért, elsősorban jelenlétének minőségén keresztül. Ahhoz, hogy Istenről, kereszténységről hiteles, letisztult módon tudjon beszélni, benne kell élnie abban a világban, amiről szól (J. Bulckens szavaival élve: „Mielőtt Istenről beszél, Istennel beszél.”).

Szereti az egyházat, amelyhez tartozik, ezért szeretettel, ugyanakkor objektív, elfogulatlan módon is tud róla beszélni. Ha szükséges – mert kérdezik -, beszél személyesen megélt hitéről, de ezt sosem azért teszi, hogy palástolja szakmai hiányosságait.

Az iskolai vallástanár szolgálata feszültségekkel, alkalmasint kudarcokkal teli szolgálat. Ezek mind a diákokkal, mind a tanárkollégákkal és a szülőkkel megélt kapcsolatból származhatnak. Mint hívő ember, az ilyen helyzetekben átéli a kereszt és a feltámadás misztériumát, és bízik abban, hogy a kudarcok, megnevezések is hordoznak magukban értéket.

Mivel szolgálata a szabad, vallási döntés meghozatalát is célozza, a céllal összhangban kerül mindenféle lelki erőszakot, felekezeti nyomást, erkölcsi megfélemlítést. Inkább hív, vonz, mintsem kényszerít.

A vallástanár érdek nélkül képes meghallgatni diákjait éppúgy, mint kollégáit. Evvel a szabad rendelkezésre állással, szerető figyelemmel jeleníti meg mások számára az emberhez tapintatosan közeledő és elfogadó Istent. Nyitottsága és párbeszédre való hajlandósága azt is szolgálja, hogy együtt tudjon gondolkodni, dolgozni a kisebb vagy nagyobb mértékben másképpen gondolkodókkal (tanárokkal, iskolai dolgozókkal stb.) diákjai javát keresve.

Elfogadja azt, a diákok szabadságából, emberi és vallási sokféleségéből származó nagy kihívást, amely abban áll, hogy nem garantálhatja senki megtérését sem. Tudja, hogy a nevelés és hitrejutás folyamatában neki csak közvetítő szerepe van.

Az emberek közé, az ő felszabadulásukért, gyógyulásukért eljött Jézus Krisztust követi abban is, hogy szolgálatával a diákok fejlődését akarja előmozdítani: értük van ott, emberi kiteljesedésükért, és nem elsősorban a tananyag átadásáért.

A vallástanár elfogadja, szereti és igyekszik mind mélyebben megérteni a diákjait, de nem mindent ráhagyó, hanem fejlődésüket segítő, kritikus szeretettel.

Visszatekintés

A felvázolt evangelizáció- és katekézis-elképzelés összevetése a bennünk élő elképzeléssel, és magával a gyakorlattal, többünkben számos kérdést vethet fel, amelyek egymásból következnek, ily' módon összefüggő kérdések sorozatát alkothatják. Ezek vonatkozhatnak mind a közösségi életre (kiscsoportjaink, plébániánk helyzetére és megújulására), mind a pasztorális és ezen belül kateketikai tevékenységünk jellegére, tervszerűségére, a jövőre, illetve már szolgálatot teljesítő katekéták képzésére, továbbképzésére stb.. Ami összefoghatja ezeknek a lehetséges kérdéseknek az összességét, az meglátásom szerint nem más, mint az alapot jelentő pasztorális és kateketikai szemlélet. A katekézist egy nagyobb egészben kell szemlélnünk, egy átfogó pasztorális mentalitás szerves egységeként. (Ennek gyakorlati megszervezésére vonatkozóan maga az MKD is ad útmutatásokat: kik?, mit?, milyen szervezeti keretek között tegyenek? stb. a közösségi egyháznak megfelelő közös munkán, szellemi és lelki erőfeszítésen keresztül.)

A tárgyalt fogalmak ismeretének fényében ki-ki többféle következtetést vonhat le saját helyzete, kihívásai, szemlélete alapján. Én mindössze néhány, az említett fogalmak alapján kirajzolódó következményt fogalmazok meg a teljesség igénye nélkül a kateketikai szolgálat végzése és a katekéták felkészítése szempontjából. Teszem ezt a közös továbbgondolás és konkrét lépések megtétele segítésének szándékával.

Ha a direktóriumok által felvázolt katekézis egy neki megfelelő evangelizációs és pasztorális szemléletet feltételez, akkor ez a szemlélet le kell, hogy csapódjon a katekézis (nemzeti, egyházmegyei, plébániai) intézményi szervezésének szintjére is, fontos, hogy tükröződjék benne. Ennek elengedhetetlen feltétele, hogy ismerjük, és hogy egyre teljesebben magunkévá tegyük ezt a mai kor kihívásaira evangéliumi válasz adását lehetővé tevő szemléletnek a mibenlétét, és ennek gyakorlati következményeit.

Ha a direktóriumok, és a magyar egyház számára kitüntetett módon az MKD felkínálja a meglévő katekézis gyakorlatának felülvizsgálatához a lényegi, ugyanakkor konkrét szempontokat, elengedhetetlen, hogy alaposan ismerjük a direktórium szemléletét és gyakorlati vonatkozásait, máskülönben annak a veszélye áll fenn, hogy ki-ki teszi a dolgát (kétségtelenül!) legjobb belátása szerint, de egy jól leülepedett közös alap, nevező, nyelvezet megléte nélkül, amely a közös munka, egyházépítés nélkülözhetetlen feltétele.

Ha az egyetemes egyházi útmutatások, és ezek nyomán az MKD is olyan nagy (és bizonyos értelemben kitüntetett, egyedüli) lehetőséget lát a katekézisben az egyházi kis- és plébániai közösségek evangéliumi megújulására, érdemes komolyan venni a felnőttek katekézisének elsőbbségét a többi korosztályéhoz képest. Ez egyrészt a személyek, anyagi, eszközbeli stb. erőforrások szükség szerinti átcsoportosítását, másrészt pedig a felnőttek katekézisének végzésére (és nem kizárólag a helyettesítő, kiegészítő, javarészt liturgikus funkciók végzésére) alkalmas felnőttek felkészítését teszi szükségessé.

Ha az iskolai vallástanári szerepet betöltő személy egyrészt egy olyan, iskolai oktató/nevelő közegnek megfelelő kapcsolatrendszernek a tagja, amelynek alapja a közös motiváltság a gyermekek elsősorban emberi formálására, tudásának gyarapítására; valamint másrészt, ha a katekétai szolgálat esetében a kapcsolatrendszer alapja a közös hit - és a

katekéta, mint ennek képviselője képezi részét a kapcsolatrendszernek -, szerepének személyes hitmegosztó és testvéri közösségi jellege jobban kidomborodik a tanári szerephez képest, akkor ezeknek a sajátosságoknak meg kell, hogy legyen a következménye mind az iskolai vallásoktatás és a katekézis konkrét, gyakorlati megvalósítására, mind pedig az adott szolgálatot végzők felkészítésére nézve is (pl. különböző, iskolai és plébániai gyakorlási lehetőségek keresése; világos megkülönböztetése az iskolai szisztémára építő didaktikának, és a közösségi katekézisben alkalmazandó katekézis-módszertannak stb.).

Az, hogy mitől lesz egy tevékenység iskolai vallásoktatás (tantárgy), vagy katekézis, esetleg hitébresztés, az a világosan megfogalmazott és katekéta, tanár számára is ismert céloktól, és az ezeknek megfelelő közegtől, módszerektől, szerep betöltésétől függ. Emiatt nélkülözhetetlen, hogy az adott szolgálatra készülők - és már az iskolai vagy plébániai szolgálatban aktívan résztvevők számára is - egészen világos legyen, hogy mi mindenben áll a különbség és a közös sajátság az említettek között.

A képzésük is ezzel összhangban kell, hogy alakuljon. A tanári szerep betöltéséhez a vallástanárnál leírt szakmai és lelki kompetenciák fejlesztése szükséges, míg a katekétai szerep esetében az ott leírtaké. Azok esetében pedig, akik mindkét szolgálat végzésére készülnek (vagy benne vannak) mindkét szempontrendszer mérvadó az alapképzésük tekintetében éppúgy, mint a továbbképzésben.

Ha a hazai vallásszociológiai helyzet alapján maga az MKD is alapvető feladatként fogalmazza meg a hit ébresztését, illetve újraalapozását, akkor kulcsfeladatként rajzolódik ki előttünk az első evangelizáció tényezőinek átgondolt, szervezett (tervezett) „működésbe hozása”, vagyis az első evangelizációs kezdeményezések szélesebb körű beindítása. Ehhez jó alapot szolgáltat a hazai és külföldi ilyen jellegű törekvések megismerése, a tapasztalatok sokak számára hozzáférhető fórumon történő megosztása.

Az iménti, a leírt fogalmak jelentéséből egyenesen következő, gyakorlatba vágó feladatok megoldása, úgy gondolom, csak együtt, összefogással lehetséges. Ehhez a sokféle tapasztalat, szakértelem, meglátás testvéri szellemben történő megosztására, bátor továbbgondolásra és gyakorlati megvalósításra van szükség, amely egy újabb lépéssel előre viheti a magyar egyház újjászületésének folyamatát.

Válogatott irodalom

Hivatalos dokumentumok

A II. Vatikáni zsinat dokumentumai

VI. PÁL, *Evangelii nuntiandi*, Szent István Társulat, Budapest, [é.n.], 511-547. o.

II. JÁNOS PÁL, *Catechesi Tradendae*, Szent István Társulat, Budapest, [é.n.]

II. JÁNOS PÁL, *Christifideles laici*, Szent István Társulat, Budapest, 1989.

II. JÁNOS PÁL, *Redemptoris missio*, Szent István Társulat, Budapest, 1991.

Az Egyházi Törvénykönyv (1983), Szent István Társulat, Budapest, 1986.

CONGREGAZIONE PER L'EVANGELIZZAZIONE DEI POPOLI, *Guida per i catechisti*, in *Enchiridion Vaticanum*, 13. 1991-1993., Bologna, Centro Editoriale Dehoniano, 1993, 1776-1836. o.

KLÉRUS KONGREGÁCIÓ, *A Katekézis Általános Direktóriuma*, Szent István Társulat, Budapest, 1998.

KLÉRUS KONGREGÁCIÓ, *Általános Hitoktatási Direktórium (1971)*, Szent István Társulat, Budapest, [é.n.]

Messaggio del Sinodo sulla catechesi. La catechesi nel nostro tempo. Quarta Assemblea Generale del Sinodo dei Vescovi, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 1977.

Ordo Initiationis Christianae Adultorum, Typis Polyglottis Vaticanis, 1972.

CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Il rinnovamento della catechesi*, Roma, Fondazione di Religione Santi Francesco di Assisi e Caterina da Siena, 1988.

CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Formazione dei catechisti nella comunità cristiana*, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 1982.

MKPK ORSZÁGOS HITOKTATÁSI BIZOTTSÁGA, *Magyar Kateketikai Direktórium*, Szent István Társulat, Budapest, 2000.

MKPK, *Felnőttek beavatása a keresztyén életbe. Felnőttek katekumenátusa*, MKPK, Budapest, 1999.

Tanulmányok

- ALBERICH E., *La catechesi della Chiesa*, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 2001.
- BARBON G. – PAGANELLI R., *Cammino per la formazione dei catehisti*, Bologna, Edizioni Dehoniane, 1995.
- BIFET J. E., „Spiritualità missionaria”, in: *Dizionario di missiologia*, EDB, 1993, 481-486. o.
- BISSOLI C., „La formazione spirituale del catechista”, in: ISTITUTO DI CATECHETICA, UNIVERSITÀ PONTIFICIA SALESIANA, *Formare i catechisti in Italia negli anni '80*, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 1982, 55-64. o.
- BRODOLONI P., *Il ministero a la spiritualità del catechista*, Edizioni Paoline, Roma, 1990.
- BULCKENS J., „Spiritualità dell'insegnante di religione”, in: GEVAERT J. (Szerk.), *Dizionario di Catechetica*, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 1989, 606-608. o.
- BÜHLMANN W., „Spirituality”, in: MÜLLER K. ÉS MTS. (Szerk.), *Dictionary of Mission. Theology, History, Perspectives*, Orbis Books, New York, 1999, 413-416. o.
- CAÑIZARES A., „La catechesi nella missione evangelizzatrice della Chiesa”, in: STENICO T. (Szerk.), *Evangelizzazione, catechesi, catechisti. Una nuova tappa per la Chiesa del Terzo Millennio*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, 71-106. o.
- DAMU P., *La spiritualità del catechista. Tracce per la riflessione personale e di gruppo sui tratti che la caratterizzano*, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 1996.
- GEVAERT J., *Prima evangelizzazione*, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 1990.
- GEVAERT J., *La proposta del Vangelo a chi non conosce il Cristo*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 2001.
- PAJER F., „Itinerario 3. Scuola”, in: TRENTI Z. ÉS MTS. (Szerk.), *Religio. Enciclopedia tematica dell'educazione religiosa*, PIEMME, 1998, 535-588. o.
- PINTOR S., *Identità e formazione del catechista. Impegno di singoli e di comunità*, Bologna, Edizioni Dehoniane, 1989.
- SCOLA A., „Avvenimento, esperienza cristiana e catechesi”, in: STENICO T. (Szerk.), *Evangelizzazione, catechesi, catechisti. Una nuova tappa per la Chiesa del Terzo Millennio*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, 412-434. o.
- SORAVITO L., „Identità e ruolo del catechista degli adulti”, in: UFFICIO CATECHISTICO NAZIONALE, *Adulti e catechesi nella comunità*, Leumann – Torino, Elle Di Ci, 1991, 121-135. o.
- STENICO T., „Vocazione, identità e formazione del catechista”, in: STENICO T. (Szerk.), *Evangelizzazione, catechesi, catechisti. Una nuova tappa per la Chiesa del Terzo Millennio*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 1999, 489-531. o.
- TOMKA F., *Új evangelizáció. Egyházunk helyzete és feladatai az ezredfordulón*, Budapest, Szent István Társulat, 1999.
- TRENTI Z., „L'eudacotore alla fede. Presupposti alla professionalità del catechista”, in: BISSOLI C. – GEVAERT J. (Szerk.), *La formazione dei catechisti. Problemi di oggi per la catechesi di domani*, Elle Di Ci, Leumann – Torino, 1998, 94-115. o.